Адыгэ макъ

№ 22 (19536)
2010-рэ илъэс
БЭРЭСКЭЖЪЫЙ
МЭЗАЕМ и 10

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Социальнэ Iофыгъохэр апэ итынхэ фае

Урысые Федерацием и Президент и Полномочнэ лIыкIоу Къыблэ федеральнэ шъолъырым щыIэ Владимир Устиновыр тыгъуасэ Адыгеим щыIагъ.

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан IофшIэгъу зэIукIэгъоу дыриIагъэм ыуж 2009-рэ илъэсым АР-м социальнэ-экономикэ хэхъоныгъэу ышIыгъэхэм, пшъэрылъэу тапэкIэ зыфагъэуцужьыхэрэм, УФ-м и Президент Федеральнэ ЗэIукIэм Джэпсалъэу фигъэхьыгъэм илъэныкъо зэфэшъхьафхэр республикэм щыгъэцэкIагъэхэ зэрэхъурэм защытегущыIэгъэхэ зэхэсыгъо зэхащагъ.

Владимир Устиновым пэублэ псалъэ къышIызэ, экономикэ кризисым емылъытыгъэу Адыгеим иэкономикэ хэхъоныгъэшIухэр ышIынхэ зэрилъэкIыгъэр къыIуагъ. Джащ фэдэу IофшIапIэ зимыIэхэм япчъагъэ нахь макIэ ашIын зэралъэкIыгъэр, лэжьапкIэм итынкIэ республикэм чIыфэ зэрэтемылъыр гъэхъэгъэ дэгъоу ылъытагъ. АщкIэ Iофышхо зышIэгъэхэ АР-м и Президентрэ АР-м и Правительствэрэ зэрафэразэр къыхигъэщыгъ. Гъэхъагъэу щыIэхэм адакIоу непэ Адыгеим ыпашъхьэ щыт гумэкIыгъохэр зэшIохыгъэнхэ зэрэфаеми В.Устиновым къызэрэугъоигъэхэм анаIэ тырагъэдзагъ. Анахьэу зыкIигъэтхъыгъэр социальнэ мэхьанэ зиIэ Iофыгъохэм язэшIохын ары. Инвестициеу республикэм къихьэрэр нахьыбэ шIыгъэным пае федеральнэ программэу «Урысыем и Къыбл» зыфиIорэм Адыгеир нахь чанэу хэлэжьэныр, IофшIапIэ чIэзынагъэхэм яфэIофашIэхэр тэрэзэу зэшIохыгъэнхэр, лэжьапкIэр цIыфхэм игъом ятыгъэныр пшъэрылъ шъхьаIэхэм ащыщэу къыгъэнэфагъ. Экономикэм хэхъоныгъэхэр ышIынхэмкIэ амалышIу къэзытырэ предпринимательствэ цIыкIумрэ гурытымрэ IэпыIэгъу афэхъугъэным, мы лъэныкъомкIэ административнэ пэрыохъоу щыIэхэр дэгъэзыжьыгъэнхэм, социальнэ мэхьанэ зиIэ гъомылапхъэхэм ыкIи Iэзэгъу уцхэм ауасэ къыдэмыкIоеным лъыплъэгъэным, Хэгъэгу зэошхом ивETеранхэу республикэм щыпсэухэрэм къатефэрэ псэупIэхэр зэрагъэгъотынхэ амал яIэным мафэ къэс улъыплъэн зэрэфаер къыIуагъ.

Коррупцием пэшIуекIогъэным пае мы аужырэ илъэсхэм къэралыгъом ипащэхэм унэшъо гъэнэфагъэхэр ашIыгъэх, мы лъэныкъори правэухъумэкIо органхэм янэплъэгъу рагъэкIы зэрэмыхъущтыр ащ къыхигъэщыгъ. Адыгеим иэкономикэ изытет непэ уигъэрэзэнэу зэрэщытыр, ау джыри зэшIохыгъэн фэе Iофыгъоу щыIэр зэрэмымакIэр кIэух зэфэхьысыжьэу Владимир Устиновым къышIыгъ.

Адыгеир Къыблэ федеральнэ шъолъырым къызэрэхэнэжьыгъэм къытегущыIэзэ, ар лъэныкъо дэгъукIэ къэбгъэлъэгъон зэрэфаер В. Устиновым къыIуагъ. Республикэм непэ зэгурыIоныгъэрэ рэхьатныгъэрэ зэрилъым, хэхъоныгъэхэр зэришIыхэрэм ар яшыхьатэу ылъытагъ.

— Непэрэ зэIукIэм мэхьанэшхо тэркIэ иI, — къыIуагъ нэужым гущыIэ зыштэгъэ ТхьакIущынэ Аслъан. — Мы аужырэ илъэсищым къыкIоцI Адыгеим иэкономикэ хэхъоныгъэхэр зэришIыгъэхэм щэч хэлъэп. Кризисым илъэхъан чIэнэгъэшхохэр тымышIыхэу ыпэкIэ тылъыкIотэн тлъэкIыгъ, федеральнэ ыкIи республикэ программэхэм яшIуагъэкIэ предпринимательствэм нахь зедгъэушъомбгъугъ, кризисым илъэхъан чIыпIэ къин ифэгъэ предприятиеинэу тиIэхэм IэпыIэгъу тафэхъугъ.

Тинэплъэгъу идгъэкIырэп цIыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ нахьышIу шIыгъэным епхыгъэ Iофыгъохэри. Федеральнэ гупчэм ишIуагъэкIэ блэкIыгъэ илъэсым бюджет организациехэм Iоф ащызышIэхэрэм псэупIэ зэрагъэгъотыным пае сомэ миллионишъэ фэдиз субсидиеу афэттIупщыгъ, а IофшIэныр тапэкIи лъыдгъэкIотэн гухэлъ тиI. Гъот макIэ зиIэ цIыфхэм, пенсионерхэм гъэстыныпхъэ шхъуантIэр, псыр аIэкIэгъэхьэгъэным пае амалэу щыIэмкIэ IэпыIэгъу тафэхъу. Къыхэгъэщыгъэн фае мы аужырэ илъэсхэм специалист ныбжьыкIэхэу къуаджэхэм адэсхэм псэупIэхэр зэрагъэгъотынхэм пае субсидиехэр зэрафэттIупщыгъэр, мэкъумэщ хъызмэтым, былымхъуным, нэмыкI лъэныкъохэмкIи гъэхъэгъэшIухэр зэрэтшIыгъэхэр. Ау тэр-тэрэу зэшIотхын тымылъэкIыщт Iофыгъохэри щыIэхэшъ, ащкIэ Президентым и Полномочнэ лIыкIо къыддэIэпыIэнэу тыщэгугъы. Ахэм ащыщых Шъачэ щыкIощт Олимпиадэм епхыгъэ псэолъэшI IофшIэнхэу зэхащэхэрэм Адыгеир ахэлэжьэн зэрилъэкIыщтыр, ыпэкIэ зигугъу къэсшIыгъэ бюджет организациехэм аIут цIыфхэм псэупIэхэр ягъэгъотыгъэнхэр, нэмыкI лъэныкъохэм япхыгъэ Iофыгъохэр.

Президентым къыгъэнэфэгъэ пстэури зэшIохыгъэ хъунымкIэ амалэу иIэр зэрэрихылIэщтыр ыкIи IэпыIэгъу къызэрафэхъущтыр мыщ дэжьым Владимир Устиновым къыIуагъ. ИкIыгъэ илъэсым зэфэхьысыжьэу фэхъугъэхэм игъэкIотыгъэу къатегущыIагъ АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Мурати.

Нэужым УФ-м и Президент и Полномочнэ лIыкIо республикэм иправэухъумэкIо органхэм япащэхэм зэдэгущыIэгъу адыриIагъ. БзэджэшIагъэу Адыгеим щызэрахьэрэм ипчъагъэ нахь макIэ шIыгъэным, экстремизмэм, терроризмэм ыкIи коррупцием апэшIуекIогъэным апае зэшIохыгъэн фаехэм ахэр атегущыIагъэх.

Нэужым Владимир Устиновымрэ ТхьакIущынэ Аслъанрэ зэгъусэхэу къэралыгъо учреждениеу «Дэеу зэхэзыххэрэм я Адыгэ республикэ еджэпIэ-интернат», гъэцэкIэжьынхэр зэрашIылIэгъэ республикэ стадионым, футбол ешIапIэу псыхъоу Шъхьэгуащэ ыбгъукIэ щашIыгъэм ыкIи къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиникэ психоневрологическэ диспансерым» ащыIагъэх. Федеральнэ ыкIи республикэ программэхэм яшIуагъэкIэ ашIыгъэ ыкIи гъэцэкIэжьынхэр зэрашIылIэгъэхэ объектхэр В. Устиновым къыплъыхьагъэх, ахэр зэрэзэтырагъэпсыхьагъэхэм осэшхо афишIыгъ.

Адыгеим зэрэщыIагъэм кIэух зэфэхьысыжьхэр В.Устиновым къыфишIызэ, ащ зэригъэрэзагъэр ыкIи непэ къэралыгъом ипащэхэм къагъэнэфэрэ пшъэрылъхэр республикэм щызэшIохыгъэхэ зэрэхъущтым ицыхьэ зэрэтелъыр къыIуагъ. Ащ дакIоу АР-м щыпсэурэ цIыфхэр социальнэу къэухъумэгъэнхэр зэкIэми анахь шъхьаIэу щытын зэрэфаер зыщамыгъэгъупшэнэу республикэм ипащэхэм къафигъэпытагъ.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Адыгэ Республикэм и Президентэу А. К. ТхьакIущынэм фэкIо

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Аслъан Кытэ ыкъор!

IэнатIэм сызыIутыр илъэс зэрэхъугъэм фэшI укъызэрэсфэгушIуагъэм пае инэу сыпфэраз.

Илъэсэу икIырэр дгъэкIотэжьызэ, блэкIыгъэм ренэу десэ къыхэтэхы, нахьышIум ифэшъошэ уасэ фэтэшIы, хэукъоныгъэхэри зэрэдгъэтэрэзыжьыщтхэм тегупшысэ. Илъэсэу къихьэрэм гугъапIэ фытиIэу ренэу тыпэплъэ, ау ар зыфэдэ хъущтыр зэлъытыгъэр тэры. Илъэсэу икIыгъэр тицIыфхэмкIэ къызэрыкIоу щытыгъэп. Ушэтынхэу обществэр зэутэкIыгъэхэм джыри зэ нахь нафэ къашIыгъ цIыфыгъэ шэпхъэ дахэхэм нэбгырэ пэпчъкIэ мэхьанэшхо зэряIэр. Мафэ къэс а шапхъэхэм такъыпкъырыкIызэ тшIымэ, тинеущрэ мафи нахьышIу зэрэхъущтыр нэрылъэгъу.

Сыгу къыздеIэу ори сыпфэлъаIо псаунынгъэ пытэ уиIэнэу, дунаир мамырынэу, шIоу щыIэр зэкIэ пшъхьэкIэ къыбдэхъунэу.

Лъытэныгъэ къыпфэзышIэу, Москва ыкIи зэрэ Урысыеу я Патриарх

Хьамхъукъо Хъусенэ фэгъэхьыгъагъ

Литературэр ылъэ теуцонэу зыщыригъэжьэгъэ лъэхъанхэм (1920 — 1930-рэ илъэсхэм) адыгэ лъэпкъым иефэнд усакIоу, нэжъымхэр хэзыхыщтыгъэу Хьамхъукъо Хъусенэ агу къызщагъэкIыжьыгъэ зэхахьэ Адыгэ къэралыгъо университетым адыгэ филологиемрэ культурэмрэкIэ ифакультет щыкIуагъ. Ащ хэлэжьагъэх Хьамхъукъо Хъусенэ ипхъорэлъфэу Хьамхъукъо Руслъанэ, лъэпкъ факультетым идеканэу КIыргъ Асхьад, кафедрэм ипащэу ХьакIэмыз Мирэ, факультетым икIэлэегъаджэхэу Унэрэкъо Рае, Хъуажъ Нурыет, тхэкIо ныбжьыкIэхэр.

Хьамхъукъо Хъусенэ иусэхэм якъэугъоижьын пылъыгъэ Унэрэкъо Рае игущыIэхэмкIэ зэIукIэр къызэIуихыгъ. Ащ къызэриIуагъэмкIэ, лъэпкъым игупшысэ зыкъиIэтыным, ылъэ теуцоным ыкIи гъэсэныгъэ зэригъэгъотыным Хъусенэ ытхыгъэхэр афэгъэхьыгъ. Илъэси 5-м къыкIоцI нэбгырэ 12 къурIаныбзэм зэрэфигъэсагъэм нэмыкIэу, Советскэ Союзым илъэхъан еджапIэхэм адыгэбзэжъымкIэ щыригъэджагъэх. Ащ иеджакIохэм къаIожьыгъэ усэхэр тхыгъэхэу, зыщыщхэри амышIэу архивхэм ахэлъхэу, тетрадьхэм адэтхагъэхэу, ау жэрыIо IотэжькIэ цIыфхэм зэхахыгъэхэмкIэ Хъусенэ иусэхэр атхыжьыгъэхэу къэнагъэх. Ахэм илъэс 20 фэдиз хъугъэу язэгъэуIужьын Унэрэкъо Рае пылъыгъ. ЕтIанэ пстэури зэхэубытагъэу 2000-рэ илъэсым «ДжакIо» ыIоу тхылъ къыдигъэкIыгъ. Джыри тхылъи 2 — зыр урысыбзэкIэ, адрэр адыгабзэкIэ — къыдагъэкIынэу щыт.

Илъэси 10 хъугъэу факультетым усэ зытхырэ студентхэм азыфагу Хьамхъукъо Хъусенэ ыцIэкIэ зэнэкъокъу щызэхащэ. Ащ хагъэунэфыкIырэ чIыпIэхэр къыщыдэзыхыхэрэм афагъэшъошэнэу Хьамхъукъо Руслъанэ сомэ мин 20 къафетIупщы. Мы илъэсыми гъэтхапэм къыщегъэжьагъэу мэлылъфэгъум нэс зэнэкъокъур рагъэкIокIыщт.

Хъусенэ ипхъорэлъфэу Руслъанэ Санкт-Петербург зэрэщыпсэурэм емылъытыгъэу зэрэадыгэр зыщигъэгъупшэрэп, ятэжъ ишIушIагъэ зыгъэлъапIэрэмэ зэрафэразэр къыIуагъ.

Джащ фэдэу усэкIо ныбжьыкIэхэм гущыIэр заратым, ятхэн нахь хагъэхъонымкIэ зэнэкъокъур егъэжьэпIэшIу зэрафэхъугъэр кIагъэтхъыгъ, Хьамхъукъо Руслъанэ зыфагъазэзэ «тхьауегъэпсэу» раIуагъ.

ДАУТЭ Анжел.

Сурэтыр Iэшъынэ Аслъан къытырихыгъ.

ПIатIэкъор Урысыем и ЛIыхъужъ

Гаити икъэлэ шъхьаIэу Порт-о-Пренс джырэблагъэ чIыгур зыщэсысым цIыф бэдэдэ зэрэхэкIодагъэм икъэбар къытлъыIэсыгъ, тхьамыкIэгъошхо къызфыкъокIыгъэ къэралыгъом ищыкIэгъэ IэпыIэгъур дунаим илъэныкъо пстэуми къафарагъащэ. УФ-ри IэпыIэгъушIу Гаити фэхъу.

Тихэгъэгу икIыгъэхэу Гаити Iоф щызышIэхэрэм арыкIуагъэм икъэбар зэрагъэшIэным пае телефонкIэ а къэралыгъом ренэу гущыIэ зэпытыгъэх. Нафэ къызэрэхъугъэмкIэ, Урысыем икъулыкъушIэхэу Гаити командировкэ агъэкIуагъэу исхэр псаух ыкIи узынчъэх. УФ-м и МВД епхыгъэ университетэу Краснодар дэтым ипресс-къулыкъу апэу а къэбарыр къызет нэуж ары Iофым ишъыпкъапIэ зытшIагъэр.

НТК-м (Новое телевидение Кубани) иэкран итлъэгъуагъ МВД-м иуниверситет идоцентэу Гаити щыIэ ПIатIэкъо Назим мобильнэ телефонкIэ зэрыдэгущыIагъэхэр ыкIи а хэгъэгум къыщыхъугъэ тхьамыкIэгъошхом тилъэпкъэгъу зэрэхэмыфагъэр тшIагъэ. Порт-о-Пренс чIыгур зыщэсысым подполковникэу Н.Н. ПIатIэкъор нэмыкI къалэ — Кап -Антьен игъунэгъоу къулыкъур щихьыщтыгъэ, чIыгур ащ щысысыгъэп.

ПIатIэкъо Назим МВД-м иуниверситетэу Краснодар дэтым правэмрэ къэралыгъомрэ ятеориекIэ икафедрэ идоцент, юридическэ шIэныгъэхэмкIэ кандидат. Гаити командировкэ агъэкIуагъэу ООН-м имеждународнэ кIуачIэхэм ясатырхэм ахэтэу 2008-рэ илъэсым щегъэжьагъэу къулыкъур ехьы.

МВД-м иуниверситет ипресс-къулыкъу къызэритыгъэмкIэ, Гаити исвязь дэй дэд, ащ угущыIэныр къин дэдэу щыт, къалэр зэхэкъутагъ. ООН-м имеждународнэ кIуачIэхэм япащэхэу мыщ щыIагъэхэм янахьыбэр а тхьамыкIэгъошхом хэкIодагъ.

Пресс-къулыкъум къызэритыгъэмкIэ, милицием иподполковникэу Н.Н. ПIатIэкъор тапэрэ илъэс зэкIэлъыкIохэм ООН-м иполицейскэ миссиехэу Косово (Югославиещтыгъэм) ичIыгу итыгъэхэм ахэлэжьагъ. Ежь икъулыкъукIэ зыфэгъэзэгъэ Iофхэм язэшIохын чанэу зэрахэлэжьагъэм, зэо-банэхэм лIыгъэу ащызэрихьагъэм, блэнагъэу къызхигъэфагъэм апае 1997-рэ илъэсым орденэу «Мужество» зыфиIорэр къыратыгъ.

Джырэблагъэ адыгэ кIалэм къэралыгъо тын анахь лъапIэу алъытэрэм фэдэ къыфагъэшъошагъ — Урысые Федерацием и ЛIыхъужъ щытхъуцIэр къыфаусыгъ.

ПIатIэкъо Назим Краснодар къыщыхъугъ, щеджагъ. Ятэу ПIатIэкъо Нурбый Мамхыгъэ щыщ, янэу Набэкъо Нинэ Адэмые къыщыхъугъ, зэшъхьэгъусэхэр шIэныгъэлэжьыгъэх, наукэ зэфэшъхьафхэмкIэ кандидатыгъэх, апшъэрэ еджапIэм илъэсыбэрэ студентхэр щырагъэджагъэх. Непэ ахэр щыIэжьхэп. Ау цIыфэу зышIэщтыгъэхэм шIукIэ агу къагъэкIыжьых.

УФ-м и ЛIыхъужъэу ПIатIэкъо Назим Гаити икъалэу Кап-Антьен къулыкъур щехьы, ООН-м имиротворческэ кIуачIэу щыIэхэм якомандир.

Псаунығъэ пытэ иIэнэу, икъулыкъукIэ гъэхъэгъакIэхэр ышIынэу тилъэпкъэгъу лIыхъужъым тыфэлъаIо.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.

КЪЭБАРЫКIЭХЭР

Зэнэкъокъухэр зэхащэх

АР-м лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет илъэс къэс зэнэкъокъу зэфэшъхьафхэр зэхещэх. Мыгъи а Iофтхьабзэр лъегъэкIуатэ. Апэрэ темэу зэнэкъокъу зэрэзэхищэрэр IэкIыбым къикIыжьыгъэ тилъэпкъэгъухэр ячIыгужъ зэрэщыпсэухэрэм, ящыIакIэ зыфэдэм фэгъэхьыгъ. «На родной земле. Между прошлым и будущим» ащ зэреджагъэхэр. Адыгеим ижурналистхэм ятхыгъэхэр, теле- ыкIи радиокъэтынэу агъэхьазырыгъэхэр зэрагъэпшэщтых.

Мы зэнэкъокъум республикэ гъэзетхэм, телевидением, радиом ямызакъоу, муниципальнэ СМИ-ри хэлэжьэнхэу къырагъэблагъэх. 2009-рэ илъэсым шышъхьэIум и 1-м къыщыублагъэу илъэсэу тызыхэтым ибэдзэогъу мазэ и 27-м нэс къыхаутыгъэхэр ыкIи къэтынэу эфирым къихьагъэхэр зэнэкъокъум аштэщтых. Журналистхэм яIофшIагъэхэр 2010-рэ илъэсым бэдзэогъум и 10-м нэс зэнэкъокъур зэхэзыщэрэ Комитетым къырахьылIэнхэ алъэкIыщт.

Ащ нэмыкIэу «Победители» зыфиIорэ зэнэкъокъу мы Комитетым зэхещэ. Ар ТекIонығъэр къызыдахыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм ипэгъокI. Хэгъэгу зэошхом лIыхъужънығъэу щызэрахьагъэм фэгъэхьыгъэу, патриотизмагъэр къызыхэщырэ тхыгъэхэр, теле- ыкIи радиокъэтынхэр къырахьылIэнхэу республикэ ыкIи муниципальнэ СМИ-р мыщи къырагъэблагъэх. Зэнэкъокъур номинациитIоу зэтеутыгъ, зыр гъэзетхэм къащыхаутыгъэхэр, адрэр теле- ыкIи радиокъэтынхэр ары. Номинацие пэпчъ ахъщэ шIухьафтын фагъэнэфагъ. Журналистхэм яIофшIагъэхэр шэкIогъум и 10-м нэс аштэщтых.

Джащ фэдэу Адыгэ Республикэм и Президент ишIухьафтын къыдэхыгъэнымкIэ зэнэкъокъур мы илъэсыми лъагъэкIуатэ. Ащ республикэ СМИ-хэм ямызакъоу муниципальнэхэри нахь чанэу къыхэлэжьэнхэу къырагъэблагъэх.

01-м КЪЕТЫ Зыщышъуухъумэн шъулъэкIыщт

Илъэсэу тызыхэтыр къызихьагъэм къыщыублагъэу республикэм машIоу къыщыхъугъэм нэбгыриплI хэкIодагъ, шъобж хьылъэхэр зытещагъэ хъугъэри ащ фэдиз. Электропсэуалъэхэм ягъэфедэнкIэ шапхъэхэр зэрамыгъэцакIэхэрэм, ешъуагъэхэу тутыным зэрэфэмысакъыгъэхэм тхьамыкIагъор къафихьыгъ. Урысыер пштэмэ, мафэ къэс нэбгырипшI пчъагъэ машIом щыхэкIуадэ, шъобжхэр зытещагъэ хъухэрэр ащ нахьыб. Ащ фэдэ тхьамыкIагъом хэти ежь-ежьырэу зыщиухъумэн ылъэкIыщт. Шапхъэхэр пшIэнхэ ыкIи бгъэцэкIэнхэ фае. СыдигъокIи машIом тэ тиунэ зыкъыщимыштэщтэу, къытщиухьащтэу къытщэхъу, шапхъэхэм тынаIэ атедгъэтырэп. Хэти ыгу илъын фаер ащ ищынагъо ренэу зэрэщыIэр ары.

ГущыIэм пае, электричествэр къызэрыкIорэ проводкэм изытет шъулъыплъэ зэпытын, электрохьакухэр псаухэмэ, зэщыкъуагъэ яIэ хъугъэмэ шъууплъэкIунхэ фае. Ахэм бэрэ машIо къызэрарыкIырэр зыщышъумыгъэгъупш. Зыгорэм къыкIэнагъэмэ, мэшIогъэкIуасэхэр къэмысыхэзэ шъор-шъорэу шъузэребэнын, псыр зэрэтешъукIэн унэм итымэ, чыхIэн е нэмыкIэу шэкI пхъашэм хэшIыкIыгъэ илъымэ сыдигъокIи шъущыгъозэн фае. Къэбзэныгъэ зэрылъ унэ зэIэхыгъэр машIом зэрэщыухъумагъэм уехъырэхьышэжьынэу щытэп. Зэхэтэкъуагъэу, тыдэкIи шIоир телъымэ, машIор къэхъункIэ нахь щынагъу, зыкъыштагъэмэ, псынкIэу зыщиушъомбгъущт. Унэ кIашъохэм, чIыунэхэм, гаражым шъуимыщыкIэгъэжь пстэури ащышъумыгъэтIылъ, ахэм якъэбзэныгъэ шъулъыплъ.

Электропсэуалъэхэр бэу зэдыхэбгъанэхэ хъущтэп, электричествэм икъэкIуапIэхэр ушъэгъащэ мэхъух. Джащ фэдэу ахэр бэрэ пыгъэнагъэхэмэ, машIо къахэкIынкIэ щынагъо, жъугъэфедэгъахэр зыщышъумыгъэгъупшэу къыпышъухыжь. Электрохьакухэм шъуафэсакъ. Ахэр шапхъэхэм адиштэу заводым къыщашIыгъэнхэ фае. ЫпэкIэ къэзэрэтIуагъэу, тутыным мымакIэу машIо къыхэкIы. Арышъ, тутын ешъорэ зэрысым ащ къыпыкIырэ яжьэр зэригъэтэкъощтхэр тыдыкIи тетынхэ фае. ПIэм шъухэлъэу тутын шъуешъо хъущтэп.

МашIом зыкъыштагъэмэ, зыкъешъумыгъэгъащт, ащ узэребэныщтым хэшIыкIэу фышъуиIэр шъугу къэжъугъэкIыжь, псынкIэу мэшIогъэкIуасэхэм шъукъяджэри, ахэр къэсыфэкIэ, амалэу шъуиIэмкIэ зыщышъуухъум!

Татьяна ОЧКАСОВА.

МашIор къэмыхъуным лъыплъэгъэнымкIэ АР-м икъэралыгъо инспектор.

МВД-м къеты

Мэзаем и 1-м къыщегъэжьагъэу и 7-м нэс Адыгэ РеспубликэмкIэ МВД-м бзэджэшIэгъи 154-рэ ыгъэунэфыгъ.

Адыгеим игъогухэм хъугъэшIэгъи 4 атехъухьагъ, ахэм зы нэбгырэ ахэкIодагъ, нэбгырищмэ шъобжхэр атещагъэхэ хъугъэ, ешъуагъэу рулым кIэрысхэу водитель 47-рэ къагъэуцугъ.

ИкIыгъэ илъэсым икIэухым Мыекъуапэ дэт Интернет-клубхэм яоператорхэм атебанэхэу, ахъункIэхэу къыхэкIыгъ. Ащ фэдэу тыгъэгъазэм и 28-м чэщыр хэкIотагъэу нэбгырищмэ анэгухэр ихъуагъэхэу, кIэрахъохэр аIыгъхэу илъэс 19 зыныбжь бзылъфыгъэ операторым тебэнагъэх. БзэджашIэхэм ащ сомэ 2700-рэ, сотовэ телефонэу «Самсунг» зыфиIорэмрэ къытырахыгъ. Щылэ мазэм и 10-ми и 16-ми ащ фэдэ бзэджэшIэгъитIу зэрахьагъ.

Ахэр зэхафынхэм пае уголовнэ розыскым икъулыкъушIэхэр, УФСБ-м икъулыкъушIэхэр ягъусэхэу лъыхъон Iофтхьабзэхэр зэхащагъэх. Ахэм яшIуагъэкIэ мэзаем и 1-м нэбгырищ къаубытыгъ. Зы нэбгырэм иунэ кIэрахъоу «Байкал» зыфиIорэр къырахыгъ. Илъэс 18-м къыщегъэжьагъэу 25-м нэс зыныбжь кIалэхэр мы аужырэ илъэсхэм Мыекъуапэ щыпсэущтыгъэх. БзэджэшIэным ахэр пыхьанхэу зыкIэхъугъэм лъапсэу иIэр джэгунхэм зэрафэщагъэхэр ары.

Щылэ мазэм и 29-ми чэщыр хэкIотагъэу милицием иIофышIэхэм къафытеуагъэх ыкIи илъэс 70-рэ зыныбжь бзылъфыгъэм иунэ ихьэхи, шъэжъыекIэ агъэщынэзэ сомэ 600-рэ, сотовэ телефонитIурэ зэрэтырахыгъэр къараIуагъ. Ащ лъыпытэу зыуж ихьэгъэ бзэджашIэхэр оперативникхэм агъэунэфынхэ алъэкIыгъэп. Ау ятIонэрэ мафэм ахэр къаубытыгъэх. КIалэхэр къуаджэу Козэт щыщых, зым илъэс 25-рэ, адрэм 42-рэ аныбжь. Зыр ащ ыпэкIэ аусудыгъэу щытыгъ. КIэлитIур зэдешъуагъэх, ау рашъугъэр зэрафимыкъугъэм къыхэкIэу ахъщэ лъыхъунхэу ежьэгъагъэх.

ГИБДД-м икъулыкъушIэхэм яшIуагъэкIэ Мыекъуапэ щатыгъугъэ автомобилыр псынкIэу къагъотыжьыгъ. Мэзаем и 4-м старшэ лейтенантхэу Евгений Сапрыкинымрэ Сергей Степановымрэ сыхьатыр 17-хэм адэжь макъэ къарагъэIугъ автомобилэу «Жигулир» зэрэрафыжьагъэр. КIалэхэу ыпшъэкIэ зыцIэ къетIуагъэхэр зэкIэ машинэм ыуж ихьагъэх ыкIи къагъотыжьыгъ. Автомобилыр Мыекъуапэ щыпсэурэ кIалэу тапэкIэ аусудыгъагъэу илъэс 44-рэ зыныбжьым рифыжьэгъагъ. Джы ащ уголовнэ Iоф къыфызэIуахыгъ.

ГИБДД-м иIофышIэхэр яшъыпкъэу гъогухэм арыкIорэ автомобильхэм алъэплъэхэми, ахэм атехъухьэрэ хъугъэ-шIагъэхэм япчъагъэ къыщыкIэрэп. ГущыIэм пае, 2010-рэ илъэсым ащ фэдэу хъугъэшIэгъэ 28-рэ гъогухэм атехъухьагъ, ахэм нэбгыри 8 ахэкIодагъ, 26-мэ шъобжхэр хахыгъэх.

ПЕНСИЕХЭМ КЪАЗЫХЭХЪОЩТ АНАХЬ IIЭЛЪЭ БЛАГЪЭР МЭЛЫЛЪФЭГЪУМ и 1-р АРЫ

ПЕНСИЕХЭР: кIэм тегъэпсыкIыгъэу къэтэлъытэх

Урысыемкlэ зэрэгъэпсыгъэр къэтIонэу тыщыгъуазэп, ау тиреспубликэ изакъоу пенсионер 118276-рэ щэпсэу. Ар зэкIэ Адыгеим исым ызыплIанэм ехъу. А зэпстэур ашIогъэшIэгъонэу альэплъэх пенсиехэм зэхъокIынигъэу афэхъухэрэм, щыIэкIэ амалэу яIэхэмрэ уасэхэм язытетрэ зэрагъапшэх, зэфэхысыжьхэр ашIых. Пенсиехэм яхьылIэгъэ тхыгъэ бэкIае тигъэзет къыхеуты нахь мышIэми, упчIэ пстэуми талъыIэсыгъэгоп пIоми хъущт. Ар къыдэтлъытэзэ, УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и Правление итхьаматэ игуадзэу Лилия Чижик гъэзетеджэхэм яупчIэхэм джэуапэу къаритыжьыгъэхэм нэIуасэ шъуафэтшIы тшIоигъу.

— ВалоризациемкIэ стажыр къалъытэ зэхъум сыда ыпэкIэ зэрэщытыгъэм фэдэу цIыфыр зэреджэгъэ пIальэр зыкIыхамылъытэжьыгъэр? Сабый къазэрэфэхъугъэм пае бзылъфыгъэхэр отпуск зэрэщыIэгъэхэ пIалъэри джащ фэдэу хъугъэ.

— КъызэрэпIуагъэм фэдэ дэдэу а Iофыр гъэпсыгъэп. Пенсиехэри, джащ фэдэу пенсие фитыныгъэхэмкIэ валоризациери шIыкIитIум тетэу къэлъытэгъэнхэу тизаконхэм амал къаты. Апэрэ шIыкIэм къыхеубытэ зэреджэгъэхэ пIалъэри, Темырым Iоф зэрэщашIэгъэ стажыр фэдизрэ ныкъорэкIэ къэлъытэгъэнри ыкIи нэмыкI фэгъэкIотэныгъэхэр стажым хэлъытэгъэнхэри. Пенсие реформэр зырагъэжьэгъэ 2002-рэ илъэсым ыпэкIэ а законыр аштэгъагъ. Ау а законым пенсиер зышIокIын ымылъэкIыщт шапхъэ егъэнафэ ыкIи непэрэ лъэхъаным елъытыгъэу пштэн хъумэ, ащ пенсиер шIукIаеу къырегъэIыхы. ЯтIонэрэ шIыкIэр агъэфедэзэ стажыр агъэуныфы зыхъукIэ страховой Iахьэр замытыгъэ пIалъэр — цIыфым Iоф зимышIэгъэ ыкIи ащ елъытыгъэу илэжьапкIэ хагъэкIзэ страховой Iахьхэр пенсие системэм зыхамыгъэхьэгъэ пIалъэр хагъэкIыжьы. Арышъ, ятIонэрэ шIыкIэм тетэу пенсиер къафэлъытэгъэныр пенсионерхэмкIэ нахь федэу щыт. Ащ телъытагъэу пенсионерхэм янахьыбэм пенсиехэр къафалъытагъэх.

ЯтIонэрэ шIыкIэм тегъэпсыкIыгъэу пенсиер къафалъытэ зыхъукIэ сабыим ифэIо-фашIэхэр ным зыззрихъэгъэ пIалъэр къыдыхалъытэ, ау зэкIэри арэп. Къэлъытэнхэм ахагъахьэрэр сабыим ыныбжь илъэс 1,5-рэ зыщыхъурэ пIалъэр ары ныIэп. ЗыгорэкIэ ным сабый заулэ къыфэхъугъэмэ, зэкIэмкIи стажым халъытэрэр илъэсищ. А пIалъэм къыкIоцI ным пенсиехэмкIэ исчет къыщыдалъытэрэ мылъкур илэжьапкIэ хагъэкIырэр арэп, страховой илъэсым уасэу иIэр ары нахь къэзытырэр. Ар зыфэдизыр Урысыем и Правительствэ еухэсы. 2009-рэ илъэсымкIэ ар сомэ 7274-рэ чапыч 40-рэ хъоу агъэнэфэгъагъ. Нэужым а сомэ пчъагъэр ным илэжьапкIэ хаубытыкIырэ страховой тынхэм ахалъытэжьышъ, пенсиер зыфэдизыщтыр къалъытэ зыхъукIэ хэпшIыкIэу ащ ишIуагъэ къэкIо.

— Ыпшъэрэм ехьщырэу джыри зы упчIэ. Ординатурэм цIыфыр зэрэщеджэгъэ пIалъэр сыда стажым зыкIыхамылъытэрэр? Зэреджэщтыгъэмимызакъоу, а пIалъэм цIыфым сымэджэщым Iоф зэрэщишIагъэр къыдэлъытэгъэн фаеба?

— Iоф ышIагъэмэ, лэжьапкIэ къыратыщтыгъэмэ ыкIи ар къэзыушыхьатырэ документхэр цIыфым иIэхэмэ, а илъэсхэр страховой стажым халъытэнхэ фае. Ау IофшIэнымкIэ книжкэм «ординатурэм щеджагъ» ыIоу дэтхэгъэ къодыемэ ыкIи Iоф зэришIагъэр къэзыушыхьатырэ тхылъ имыIэмэ, а илъэсхэр IофшIэнымкIэ стажым хэтлъытэнхэ тлъэкIыщтэп.

— КъытфэIуатэба ядернэ комплексым щылэжьагъэхэм афагъэуцугъэ пенсием къыхагъэхъожьырэ ахъщэр индексацие зэрашIырэ шIыкIэр.

— А ахъщэ хэгъэхъожьым зэреджэхэрэр «щэIэфэкIэ мазэ къэс материальнэ IэпыIэгъу етыгъэныр» зыфэпIощтыр ары. 2010-рэ илъэсым къыщыублагъэу а ахъщэ тыным къыхэхъощт социальнэ пенсиер индексацие ашIы къэс. Апэрэ хэгъэхъогъоу мэлылъфэгъум и 1-м щыIэщтыр товархэм ыкIи фэIо-фашIэхэм ауасэхэм зэрахахъорэм ехьылIэгъэ индексацие тегъэпсыкIыгъэщт. ЯтIонэрэ хэгъэхъогъур бэдзэогъум и 1-м щыIэщт. Ар зэпхыгъэщтыр пенсионерыр зэрыпсэун ылъэкIыщт ахъщэ анахь макIэм илъэсым зэрэхэхъуагъэмрэ мэлылъфэгъум и 1-м щыIэгъэ индексациемрэ азыфагу зэфэмыдэныгъэу ильыр ары.

— Производственнэ объединениеу «Маяк» къыщыхъугъэгъэ аварием къытегъэ къинигъохэр дэгъэзыжьыгъэнхэм хэлэжьагъэхэм, чернобыльцэхэм къэралыгъо пенсие афагъэуцугъ. Ау а пенсие лъэпкъыр валоризацием къыхиубытагъэп. А цIыфхэм ащыщыбэмэ Совет хабзэм илъэхъанэ стажэу илъэс 30 ыкIи ащ нахьыбэ зиIагъэхэр ахэтых. Ар тэрэза?

— Социальнэ пенсиехэр индексацие ашIыхэ зыхъукIэ къэралыгъо пенсиехэри индексацие ашIых. Совет хабзэм илъэхъанэ стажэу яIагъэм ехьылIагъэу валоризациер гъэфедэгъэным игугъу пшIын хъумэ, къэIогъэн фае пенсионерхэу пенсиитIу етыгъэным ифитыныгъэ зимыIэхэр хэдэнхэ зэрэфитхэр: къэралыгъо пенсиемрэ е IофшIэнымкIэ пенсиемрэ язэу зыфаехэр къыхахын альэкIыщт. ПенсиехэмкIэ фондым ичIыпIэ орган цIыфым зызыфигъазэкIэ тхылъхэр ауплъэкIунхэшъ ыкIи къэлъытэнхэр ашIынхэшъ, къыраIощт пенсиитIум язэу ежьыркIэ нахь федэр. IофшIэнымкIэ ныбжьым телъытэгъэ пенсиеу валоризацием къытыщтри зыхэхъожьырэр къэралыгъо пенсием нахьыбэмэ, а пенсие лъэпкъым цIыфыр техьажьын фит.

— ЦIыфыр 1991-рэ илъэсым ыпэкIэ пенсием кIуагъэмэ ыкIи ащ ыуж Iоф ымышIагъэмэ, валоризациер къыфалъытэ зыхъукIэ процентипшIыр советскэ пIалъэм епхыгъэ процентхэм ахагъэхъожьа?

— ЗэкIэри зэхагъэхъожьых. 2002-рэ илъэсым ыпэкIэ зы илъэс нахь мыхъуми стаж зиIагъэм 2002-рэ илъэсым нэсыфэкIэ пенсиехэм апае мылъкоу зэIугъэкIагъэм проценти 10 къыфыхагъахъо. Ащ нэмыкIэу 1991-рэ илъэсым нэс стажэу иIагъэм изы илъэс пэпчъ телъытагъэу етIани зы процент къыхагъэхъожьы.

— Дзэ пенсионерхэу къулыкъум къызыхэкIыжьыхэ уж IофшIэныр производствэм щылъызыгъэкIотагъэхэм упчIабэ яI. Ахэри валоризацием къыхеубытэха ыкIи тхьапша афагъэуцурэр?

— Ар елъытыгъ дзэ къулыкъум къыхэкIыжьыгъэм Iоф зишIэгъэ пIалъэм ыкIи «гражданкэм» щэлэжьэфэкIэ пенсиехэм апае страховой Iахь зэIуигъэкIэгъэ-зэIуимыгъэкIагъэм. Мыщ дэжьым агу къэзгъэкIыжьы сшIоигъу дзэ къулыкъум къыхэкIыжьыгъэхэу «гражданкэм» IофшIэныр щылъызыгъэкIотагъэхэм IофшIэнымкIэ пенсиехэм яIэ страховой Iахьэр зэIуагъэкIэным пае гражданскэ IофшIэнымкIэ илъэситф стаж яIэн фаеу зэрэщытыр. Ащ фэдэхэм IофшIэнымкIэ пенсие афагъэуцу аныбжь (хъулъфыгъэхэм) илъэс 60-м зынэсыкIэ. Ащ фэдэ IофшIагъэ зиIэхэм ПенсиехэмкIэ фондым зыфагъэзэн фае IофшIэнымкIэ пенсиехэм ястраховой Iахь афагъэуцуным пае ыкIи нэужым дзэ пенсием игъусэу страховой Iахьэр къаратыщт. 2002-рэ илъэсым ыпэкIэ гражданскэ стаж зиIагъэм валоризациер къыфалъытэ.

Ащ ыуж адрэ принцип пстэуми афэдэу зэкIэри гъэпсыгъэх. Гражданскэ стажыр 1991-рэ илъэсым ыуж зэIузыгъэкIагъэм валоризациеу фагъэуцущтыр проценти 10 ныIэп. А илъэсым ыпэрэ пIалъэм къыхиубытэрэ стаж зиIэм етIани илъэс пэпчъ телъытагъэу процент зырыз къыфыхагъэхъожьы. Мыщ дэжьым зы лъэныкъо щыкIэзгъэтхы сшIоигъу. Валоризацием къыхиубытэн ылъэкIыщтыр 2002-рэ илъэсым ыпэрэ пIалъэм пенсиехэмкIэ мылъкоу «гражданкэм» щызэIуигъэкIагъэр ары ныIэп. Дзэ къулыкъум зэрэщыIагъэр къыхалъытэрэп, сыда пIомэ ар къыдальытагъ дзэ пенсиер цIыфым фагъэуцу зэхъум.

— Дзэ пенсионерым пенсиеу къыратырэр зыщыпсэурэ регионым пенсионерыр зэрэщыIэн ылъэкIыщт ахъщэ анахь макIэу щагъэнэфагъэм лъыкIахьэрэп. Iоф ышIэрэп, гражданскэ пенсие иIэп. ЩыIэкIэ амал анахь макIэм нэзыгъэсыжьыр социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожь фагъэуцунэу ащ фитыныгъэ иIа ыкIи хэта ащкIэ зызыфигъэзэн фаер ?

— А упчIэм иапэрэ Iахь апэрапшIэ джэуап къесэтыжьы. Дзэ пенсиеу къыратырэмрэ социальнэ нэшанэ зиIэ тынхэмрэ (ащ фэдэхэр фагъэуцугъэхэмэ) зызэхэбгъэхъожькIэ зыщыпсэурэ регионым щыIэкIэ амал анахь макIэу щагъэнэфагъэм лъымыIэсымэ, социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожь фагъэуцунэу ащ фитыныгъэ иI.

Джы зызыфигъэзэн фаехэм сакъыщыуцущт. Отставкэм зэкIо ужым дзэ къулыкъум щыIагъэм предприятие горэм IофшIэныр щылъигъэкIотэгъагъэмэ ыкIи страховой Iахь зыфагъэуцугъэхэм ащыщыгъэмэ, ПенсиехэмкIэ фондым а Iофым ищыкIэгъэ къэбар пстэури чIэлъыщтыгъэх. ЫкIи социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожьыр ежьым зыкъытфигъэзэныр имыщыкIагъэу тэр-тэрэу къыфэтлъытэщтыгъэ. Ау дзэ пенсионерым «гражданкэм» Iоф щимышIагъэмэ ыкIи зыкъэуахъумэжьыгъэнымкIэ Министерствэм къыкIырэ дзэ пенсием нэмыкI къырамытымэ, социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожь фэгъэуцугъэным пае ищыкIэгъэ къэбархэр зэгъэшIэгъэнхэ фаеу хъущт. АпэрапшIэ пенсие страхованием исистемэ пенсионерым зыщаригъэтхын фае, социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожьэу фагъэуцущтыр зыдырагъэхьыщт банкым къыщызэIуихыгъэ счетым иномер арихьылIэн ыкIи «гражданкэм» Iоф зэрэщимышIагъэр къыушыхьатын фае.

Арышъ, дзэ пенсионерым, социальнэ IэпыIэгъу лъэпкъхэр зэрэдыхэтхэу, федэу къыIэкIахьэрэр пенсионерыр зэрыпсэун ылъэкIыщт ахъщэ анахь макIэу агъэнэфагъэм нахь цIыкIумэ, ПенсиехэмкIэ фондым ичIыпIэ орган е цIыфхэр социальнэу ухъумэгъэнхэмкIэ чIыпIэ органым зыфигъэзэн фае.

— Сыда дзэ пенсионерым зызыфигъэзэн ылъэкIыщтхэр адреситIоу къызыкIапIорэр?

— Регионхэм янахьыбэм (83-м щыщэу 65-м) социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожьыр федеральнэ бюджетым къикIырэ ахъщэмкIэ ащараты ыкIи ар зыгъэцакIэрэр ПенсиехэмкIэ фондыр ары. Ау регионхэм ащыщхэу, гущыIэм пае, Москва, Новосибирск зыфэпIощтхэм афэдэхэм пенсионерыр зэрыпсэун ылъэкIыщт ахъщэ анахь макIэу ащагъэнэфагъэр Урысыем гурытымкIэ зэрэщыгъэпсыгъэм нахь инышъ (ахэр регион 18 мэхъух), социальнэ ахъщэ тын хэгъэхъожьым пэIухьащт ахъщэр ахэм ячIыпIэ бюджетхэм къахагъэкIы ыкIи а IофшIэныр социальнэ обеспечениемкIэ органхэр ары зэшIозыхырэр.

— СызыщыпсэурэчIыпIэм ПенсиехэмкIэ фондым иорганэу щыIэм зыфэзгъазэмэ пенсиехэмкIэ мылъкоу зэIузгъэкIагъэр зыфэдизыр ыкIи валоризациер къызэрэсфалъытагъэр щызэхэсфынхэ слъэкIыщта?

— Зи ащ шъэф хэлъэп. ПенсиехэмкIэ фондым и ГъэIорышIапIэу узыщыпсэурэ чIыпIэм щыIэм зыфэбгъазэмэ, упенсие къыхэхъуагъэр къызэралъытэгъэ шIыкIэр къыпфаIотэн фае. Шъыпкъэ, валоризацием ехьылIагъэу нэбгырэ миллион 36-м япенсиехэр къафалъытэжьыгъэх ыкIи ар IофшIэнышхоу щытышъ, нэбгырэ пэпчъ Iоф дэпшIэныр псынкIагъоп. ЕтIани къэIогъэн фае нэбгырэ пэпчъ къэбарэу пылъыр зэрэзэфэмыдэр, ипенсие тхылъхэр хэти ышъхьэ телъытагъэу гъэпсыгъэхэшъ, щысэ закъокIэ зэкIэри зэфэдэу къэбгъэлъэгъонхэ зэрэмылъэкIыщтыр. Ащ фэшI тиспециалистхэм нэбгырэ пэпчъ телъытагъэу а IофшIэныр зэхащэ.

«Российскэ гъэзетыр» къызфигъэфедээ хэутыным къыфэзыгъэхьазырыгъэр СЭХЪУТЭ Нурбый.

ЗэхъокIыныгъэшIум

Аужырэ илъэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэ иIофшIагъэхэм, лъэхъаным диштэу пшъэрылъэу зыфишIыхэрэм афэгъэхьыгъэ зэдэгущыIэгъум бэмэ таригъэгупшысагъ. Дунэе фестивальхэм, концертхэм, спектаклэхэм, юбилей пчыхьэзэхахьэхэм, нэмыкI зэIукIэгъухэм тахэлажьэзэ, щытхъум дакIоу, мафэ къэс гъэцэкIэгъэн фэе Iофыгъохэр тинэплъэгъу идгъэтыхэ тшIоигъу.

ЩыIэныгъэм илъэныкъо зэфэшъхьафхэр къыдэтлъытэхэзэ, Адыгэ Республикэм культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый гущыIэгъу дэтшIыгъ.

Министрэу Чэмышъо Гъазый.

— 2009-рэ илъэсэу икIыгъэр культурэмрэ искусствэмрэ афэгъэхьыгъэ хъугъэ-шIагъэхэмкIэ баеу щытыгъ, — къеIуатэ Чэмышъо Гъазый. — Тизэфэхьысыжьхэм IофшIэгъэ дэгъоу ахэтлъагъорэр макIэп.

— Министрэ IэнатIэм узыIухьажьыгъэр илъэс икъугъэп. Арэу щытми, нахьыпэкIэ а Iофыр зэрэпшIагъэр къыдэплъытэмэ, сыда унаIэ зытебзэ пшIоигъор?

— Лъэхъаным псынкIэу зэхъокIыныгъэхэр фэхъухэшъ, узэрэтеплъэхъукIэу укъызэрэщинэщтыр нафэ. Ау IофшIэнэу джы згъэцакIэрэм сыкIэрычыгъагъэу слъытэрэп. ЗыкIэ, Адыгэ Республикэр инэп, ятIонэрэмкIэ, кIыхьэ-лыхьэ зесымыгъэшIэу IэнатIэм игъэцэкIэн пысыдзэжьынымкIэ лъэшэу яшIуагъэ къысэкIыгъ сидунээеплъыкIэкIэ культурэм сызэрэпэблагъэмрэ ащ иIофыгъомэ гурышIэкIэ ренэу сызэралыплъэрэмрэ.

— Министерствэм пшъэрылъ хэхыгъэу зыфишIыжьыгъэмэ тащыгъэгъуазэба.

— Ыпэрэ илъэсхэм афэдэу икIыгъэ илъэсми министерствэм иIофшIэн план гъэнэфагъэ тетэу зэхэщэгъагъэ. Ащ къыхиубытэрэ Iофыгъохэр къызыпкъырыщыгъэхэр мурад программэ заулэу Урысыемрэ Адыгеимрэ мы аужырэ илъэс зытфыхым аштагъэхэр ары. Ахэм ащыщэу къыхэгъэщыгъэмэ хъущтых: «Урысыем икультур» зыфиIорэр, «2006 — 2010-рэ илъэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ икъоджэ IофшIапIэхэр къызэтегъэнэжьыгъэнхэм ыкIи хэхъоныгъэхэр ягъэшIыгъэнхэм афэгъэхьыгъэр», «Адыгэ Республикэм икъуаджэхэм социальнэ хэхъоныгъэхэр ягъэшIыгъэнхэм пае 2003 — 2010-рэ илъэсхэм шIэгъэн фаехэр...», «2009 — 2011-рэ илъэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ ыкIи искусствэмкIэ хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэм фэшI анахьэу тинэплъэгъу идгъэтыщт Iофыгъохэр», нэмыкIхэри.

— ШъуиIофшIэн сыда анахьэу къыщыхэжъугъэщырэр?

— А программэхэр дгъэцакIэхэзэ, Дунэе ыкIи шъолъыр фестиваль, нэмыкI Iофыгъо ин зыбгъупшI зэхэтщагъэ. Фестивальхэу «Адыгеим ижъогъожъыехэр», «Лъапсэмэ афэбгъэзэжьыныр — зыуужьыным игъогу», фэшъхьафхэри цIыфмэ ашIогъэшIэгъоныгъэх. БлэкIыгъэ уахътэм къедгъэгъэзэжьынэу арэп ащ фэдэ зэIукIэгъухэр зыкIызэхатщэхэрэр, ар зыми фызэшIокIыщтэп. Уилъэпкъ къырыкIуагъэр, тятэжъ пIашъэхэм гушъхьэлэжьыгъэ кIэнэу къагъэнагъэр уиIофшIэн лъапсэ фэпшIызэ, неущырэ мафэм уфэкIон зэрэфаер ары ащкIэ хэдгъэунэфыкIырэр. Фестивальхэм нэбгырэ мин пчъагъэ зэрахэлажьэрэр зэфэхьысыжьхэм къащытIуагъ. Миекъуапэ къэкIонхэм ыпэкIэ районхэм, къалэхэм, шъолъырхэм пэшIорыгъэшъ зэнэкъокъухэр ащэкIох. Фестивальхэр мэфэкI зэхахьэмэ афагъадэхэми, зым зыр кIырэплъы, щысэ зэфэхъужьых, яIофшIэн хэпшIыкIэу нахь баи мэхъу.

— Ежъугъэжьэгъэ Iофыгъохэр лъыжъугъэкIотэнхэр къышъохьылъэкIа?

— Лъэпкъ шэн-хабзэхэр зэбгъэшIэнхэр, непэрэ уахътэм диштэу ахэм язехьан лъыбгъэкIотэныр Iоф къызэрыкIоп. Адыгеим изакъоу сIорэп — Урысыем культурэмкIэ политикэу щызэрахьэрэм чIыпIэшхо щеубыты лъэпкъхэм ятрадиционнэ культурэ къызэрагъэнэжьыщтым.

— Адыгэмэ ямэфэкIэу хагъэунэфыкIырэмэ татегущыIэмэ тигъэзетеджэмэ ягопэщтэу сэлъытэ.

— Ахэм мэхьанэшхо ятэты ыкIи лъэшэу тынаIэ атетэгъэты. Адыгэмэ нахьыпэкIэ ИлъэсыкIэр зэрэхагъэунэфыкIыщтыгъэр гъэшIэгъон кIодыеп, акъыл хэпхынэу щыт. Джащ фэд «КъэгъэгъэштахьэР». Мыхэр бэшIагъэу илъэс къэс хэтэгъэунэфыкIых. Джащ фэдагъ гъэрекIуи.

— ЗыфэпIорэ мэфэкIхэм адыгэмэ язакъоп ахэлажьэрэр.

— Ары зэрэщытын фаери. Урысхэри, ермэлхэри, урымхэри, тэтархэри, нэмыцхэри, нэмыкI лъэпкъхэри тимэфэкIхэм ахэлажьэх. Зихэку къэзыгъэзэжьыгъэмэ афэгъэхьыгъэ зэхахьэу шышъхьэIу мазэм и 1-м Лъэпкъ музеим дэжь щызэхатщэрэм мэхьанэу иIэр къэIогъуай. Ащ кIэлэцIыкIухэри, зыныбжь хэкIотагъэхэри, лъэпкъэу зыщыщхэм емылъытыгъэу, хэлажьэх, мэфэкIыр зэкIэ лъэпкъэу Адыгеим исхэм зэдыхагъэунэфыкIы.

Илъэс 18 хъугъэу къэзэкъ культурэм ифестиваль Мыекъопэ районым щэкIо. Тыдужьным, тычэфыным язакъоп ащ фэдэ зэIукIэгъухэр зыкIызэхатщэхэрэр. Лъэпкъэу тиреспубликэ исхэмкIэ лъэхьаныр гупсэфэу щытыным, рэхьатныгъэ ильыным ахэр афэлажьэх.

— УзгугъIоэ узэдэпсэумэ, нахь гъэхъэгъэ инхэр пшIыщтых.

— Къутырэу Пролетарскэм ермэлмэ щызэхащэгъэ мэфэкI зэхахьэр нахьыпэкIэ Краснодар краим щыкIощтыгъ. Ермэл культурэм ифестиваль тэри тыхэлэжьагъ. Хэтрэ лъэпкъи икультурэ ылэжьыным, ащ гухахъо хигъотэным тыпылъ. УзэгурымыIоу, узэрэмылъытэу IофшIэным гъэхъагъэ щыпшIын плъэкIынэу сэ сыгугъэрэп.

Егъэджэныр, кадрэхэр

— КIэлэцIыкIухэмрэ ныбжьыкIэхэмрэ ясэнаущыгъэ культурэмрэ искусствэмрэ къащызэIуахыным фэшI зэхэшъущырэ фестивальхэм, зэнэкъокъухэм зыкъагъэшъыпкъэжьа?

— ЫпэкIэ зигугъу къэтшIыгъэ фестивалэу «Адыгеим ижъогъожъыехэр» мэхьэнэ ин зэтырэмэ ащыщ. КIэлэцIыкIухэр ащ хэлажьэхэзэ, ясэнаущыгъэ зыкъызэIуехы, культурэр, искусствэр сэнэхьат афэхъу. ЕджакIо тэгъакIох, еджэхэ зыхъукIэ, IэпыIэгъу тафэхъу. Пщынэо ныбжьыкIэу Мышъэ Андзаур Темыр Кавказым, IэкIыб хэгъэгумэ ащызэлъашIэ, къэралыгъо ансамблэу «Ислъамыем» иоркестрэ хэт, а фестивалым иапэрэ зэхэщэгъухэм цIыкIузэ ахэлажьэщтыгъэ. ЗэчыимкIэ Тхьэр къешIушIагъэу, культурэм хэхьанэу гу зышIыгъэ зы ныбжьыкIэ тшIокIоды хъущтэп. КультурэмкIэ сэнаущыгъэ зыхэлъхэр игъом къыхэбгъэщынхэр, гъогу тэрэз тебгъэуцонхэр пшъэрылъ инэу тэлъытэ. «Адыгеим ижъогъожъыехэр» ащ фэлажьэ.

— Фестивальхэм, зэнэкъокъухэм анэмыкIэу, культурэмрэ искусствэмрэкIэ еджапIэу шъуиIэмэ бэкIэ шъуащыгугъа?

— Ахэр арыба кадрэмэ ягъэхьазырынкIэ анахьэу тызыщыгугъыхэрэр! ИскусствэхэмкIэ Адыгэ Республикэм икIэлэцIыкIу еджапIэ къызызэIуахыгъэр гъэрекIо илъэс 20 хъугъэ. ЛъэцэрыкIо Кимэ ыцIэ зэмышIэу еджапIэм фэтыусыгъ. ТикIуаджэмэ адэс кIэлэцIыкIухэу сэнаущыгъэ зыхэлъхэр ащ къетэщалIэх, щетэгъаджэх, адыгэ музыкальнэ Iэмэ-псымэхэм къарагъэIонэу тинныбжьыкIэхэр зэрагъаIасэх. Джыри тимыгъэрэзапэми, гъэхъагъэу еджапIэм ышIырэмэ тагъэгушIо. ГущыIэм пае, ащ къычIитIупщыгъэ нэбгырэ 300-м щыщэу 165-м, процент 50-м ехъу, культурэм епхыгъэ сэнэхьат къыхахыгъ. Консерваториехэр, нэмыкI апшъэрэ еджапIэхэр къаухыгъэхэу мэлажьэх е еджэх. Мыщ фэдэ еджапIэхэр къэзыухырэмэ ащыщэу УрысыемкIэ процент 15 ныIэп еджэныр лъызыгъэкIуатэрэр. Арэу щыт нахь мышIэми, кадрэхэм ягъэхьазырынкIэ гумэкIыгъохэр тиIэх.

— Мы лъэхъаным зыуж шъуит IофыгъуакIэмэ ащыщ игугъу къытфэшIыба.

— ГущыIэм пае, хореографир тштэмэ, ансамбль дэгъу тиI — «Налмэсыр», колледжым къэшъуакIохэр щагъэхьазырых, искусствэмкIэ еджэпIэ заулэм отделениехэр яIэх, арэу щытми, икъурэп. Тэ къызэрэтщыхъурэмкIэ, къэшъуакIомэ ягъэхьазырын Iофэу етшIылIэрэм шъхьаIулIэ фэтшIыжьыным, ар циклэ ухыгъэ псау хъуным пае ублэпIэ звенор, пычыгъор хэбгъэхъожьын фае. Ащ, ежь ишIоигъоныгъэкIэ, Къулэ Амэрбый фэдгъэзэщт. ЕджапIэу илъэс пчъагъэ хъугъэу зыфэбанэрэр фызэхэтщэщт. Премьер-министрэу КъумпIыл Мурат ипхъэ-псыекIэ къэшъокIо цIыкIухэр зыщигъэсэщтхэ, зыщыригъэджэщтхэ унэм игъэцэкIэжьын тыфежьагъ. «Налмэсым», «Ислъамыем», нэмыкI ансамблэхэм ахэхьащтхэр тинэплъэгъу итыщтых, Iоф адэтшIэщт. ТIэкIу-тIэкIоу тиансамблэмэ ныбжьыкIэ кадрэхэр къязыщэлIэщт гъогур щыIэ мэхъу.

— «Налмэсым» къэшъокIо ныбжьыкIэхэр шъхьафэу регъаджэх.

— Ащ ишIуагъэ къэкIощт нахь, иягъэ къэкIощтэп. ЗэнэкъокъуР Iоф къэIэгъэбл. УзыхэлъыхъухьаН щыIэмэ, къахэпхыни бгъотыщт.

— ЗэкIэ спортсменхэр Олимпиадэ джэгунхэм ячемпион зэрэмыхъущтхэр тэшIэ. Искусствэм феджэрэ пстэури артист цIэрыIо хъущтэп, ау къахэпхын ахэтын фаеба?

— ТищыкIэгъэ лъэпкъ кадрэхэр Сыбыр е нэмыкI шъолъыр чыжьэ къитщынхэ тлъэкIыщтэп. Камернэ музыкальнэ театрэу Хьанэхъу Адам ыцIэ зыхьырэм лъэпкъ кадрэхэр зэрэфимыкъухэрэр къыдэтлъытагъэу, искусствэхэмкIэ Адыгэ республикэ колледжым ныбжьыкIэхэр щетэгъаджэх. Театрэм ихудожественнэ пащэу Сулейманов Юныс Iоф зыдишIэщт артистхэр непэ-неущэу коллективым хэхьащтых.

— АР-м и Лъэпкъ театрэ аштэгъэ артист ныбжьыкIэхэри Мыекъуапэ щырагъэджагъэх.

— Ащ бащэрэ тытегущыIэу зыгорэхэм къытаIокIыми, а ныбжьыкIэ купым Лъэпкъ театрэм икIэрыкIэу къыхэзыгъэщэжьыгъ. ГИТИС-м истудие Мыекъуапэ къыщызэIутхи, Лъэпкъ театрэм икадрэ Iофхэр дгъэцэкIагъэх. ЛIэужитф Лъэпкъ театрэм непэ щызэдэлажьэ.

— Режиссерхэр ежъугъэджэщтхэу джырэблагъэ пресс-зэIукIэм къыщыпIуагъ. Iофыр лъэкIуата?

— Темыр Кавказым и Лъэпкъ театрэхэм апае режиссерхэр, сценаристхэр дгъэхьазырынхэм фэшI студие къызэIутхынэу Координационнэ советым тыщытегущыIагъ. Ау Миекъуапа, Москва, Санкт-Петербурга, нэмыкI къала еджапIэр къызыщызэIутхыщтыр, тшIэрэп. Республикэ пэпчъ нэбгыри 3 — 4 ыгъэхьазырынэу тыфай. Студиер шъозэбэнэу, зыхьырэм иеу щытэп. Iофым шIуагъэ къызэрихьыщтыр ары апэрэ чIыпIэм дгъэуцурэр. КъэкIощт илъэс еджэгъум нэс студиер къызэIутхынэу тыфай.

— Режиссер хъущтхэр езыгъэджэщтхэр Адыгеим иIэхэба?

— Адыгеим щыщхэм язакъоп тызыщыгугъыхэрэр. Уахътэм лъыкIэмыхьэрэ, дезымыгъэштэрэ Iоф уфемыжьэмэ нахьышIу — цIыфхэр бгъэхьаулыещтых, уахътэри пкIэнчъэу зыIэкIэбгъэкIыщт.

«Налмэсыр», «Ислъамыер», театрэхэр...

— Дунаим щыцIэрыIо ансамблэхэр тиIэх. Ахэр къэзыухьырэм таIокIэми, щытхъоу къытфахьырэм тырэгушхо.

— Тиансамблэхэм япрограммэ нахьыбэрэ зэблахъу тшIоигъоми, якъашъохэмкIэ, орэдхэмкIэ, музыкэу агъэжъынчырэмкIэ тагъэгушIо. Театрэм ирепертуари зэблехъу. Спектаклэу «Мэдэя» зыфиIорэр кIэу дгъэуцугъэмэ ащыщ. Нэхэе Аслъан ипроизведениякIэхэмкIэ «Ислъамыем» ипрограммэ къыгъэбаигъ. Художественнэ пащэм купыр нэмыкI лъэгапIэ тыригъэуцо. «Налмэсыр» Урысыем имэфэкI концерт анахь инхэм арагъэблагъэ. Ащ къеушыхьаты лъытэныгъэу къыфашIырэм зыкъызэриIэтыгъэр. «Налмэсымрэ» «Ислъамыемрэ» дунаим исценэ анахь хэхыгъэхэр къагъэдэхэнхэ альэкIыщт.

— Культурэм щылажьэрэмэ ящыIэкIэ-псэукIэ нахьышIу шIыгъэным пае IофшIагъэхэр зэрэщыIэхэр тэшIэ.

— Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан ихьатыркIэ культурэмрэ искусствэмрэ ащылэжьэрэ

ЛЪЭХЪАНЫМРЭ

тыфэзыщэрэ амалхэр щыIэх

нэбгырэ 66-м япсэупIэхэр нахь дэгъоу ашIыным пэIуагъэхьанэу сомэ миллион 43-рэ аIэкIэхьагъ. Ащ нахь гушIуагъо мы илъэс залэм культурэм щылажьэхэрэм къадэхъугъэп тIомэ тыхэукъощтэп. Культурэм Iоф щызышIэрэмэ ацIэкIэ ти Президент «тхьауегъэпсэу» етэIожьы. Ащ изакъоп планым хэмытэу республикэм ипащэмэ культурэм къыфатIупщыгъэр. Ащ фэд филармонием итеплъэ зэрагъэдэхагъэр, бгъэкощын плъэкIыщт сценэ зэращэфыгъэ ахъщэр — пстэумкIи сомэ миллион 76-рэ планым къыдимылъытэщтыгъэу культурэм пэIуагъэхьагъ.

— Мыекъуапэ Адыгэ Республикэм икъэлэ гупч. Тилъэпкъ ишэн-хабзэхэр, итарихъ къэзыIотэрэ къэгъэлъэгъонхэр, саугъэтхэр нахьыбэу щагъэуцунхэм культурэм иIофышIэхэр тегущыIэх. «Музей под открытым небом» зыфиIорэм сыда рыкIорэр?

— Пшъэрылъэу зыфэтшIыжьыгъэмэ ари ащыщ. Адыгэ щагум, типсэукIэ яхьылIагъэу АР-м и Лъэпкъ музей дэжь щыдгъэпсыным тыпылъ. Ащи Мыекъуапэ къыгъэдэхэщтэу ыкIи къыгъэбаищтэу тэлъытэ.

Культурэмрэ спортымрэ язэпхыныгъэхэр

— Мыекъуапэ изыгъэпсэфыпIэ парк гъэцэкIэжьын Iофхэр щаублагъэх. Советскэ Союзым и Лlыхъужъхэм, тиспортсмен цIэрыIохэм ясурэтхэр ащ щагъэуцухэмэ дэгъуба?

— Зигугъу къэпшIырэ Iофыгъомэ тиминистерствэ афэгъэзагъэу щытэп, ау а Iофхэр культурэм зэрэщыщхэм ыкIи ащ арыкIорэм тызэригъэгумэкIырэм щэч хэлъэп.

Ти Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан тикъэлэ парк зэрэдгъэдэхэщтым, европэ культурэм лъыкIахьэу зэрагъэпсыщтым кIэщакIо фэхъугъ. СтадионыкIэу ашIырэр, Iофым сызэрэщыгъуазэмкIэ, Урысыем ихэшыпыкIыгъэ командэхэми зыщагъэсэн алъэкIынэу агъэпсы. Къэлэ паркым стадионыр дэтышъ, спортымрэ культурэмрэ зэзыпхырэ Iофыгъохэри щызетхьащтых, паркыр зыгъэпсэфыпIэ дахэу, цIыфмэ якIуапIэу щытыщт.

Джащ фэдэу зыгъэпсэфыпIэ гуIэтыпIэу ыкIи культурэмкIэ информацие икъу къыщыпIэкIэхьан плъэкIынэу филармониер къэзыухъурэирэ чIыпIэхэр шIыгъэнэу планмэ ахэт.

Олимпиадэм тызэрэхэлэжьэщтыр

— 2014-рэ илъэсым Олимпиадэ джэгунхэу Шъачэ щыкIощтхэм якультурнэ программэ Адыгэ Республикэм зызэрэфигъэхьазырырэм тыщыгъэгъуазэба.

— Тилъэпкъ зэрэпсэурэр, адыгэмэ ятарихъ чIыгу Олимпиадэр зэрэщыкIорэр, адыгэмэ культурэ ин пэсэрэ лъэхъаным зэряIагъэр, джыри зэряIэр Олимпиадэ джэгунхэм ахэлэжьэщтхэм, хьакIэу къэкIощтхэм ядгъэшIэным пае Олимпиадэр дгъэфедэн фаеу сеплъы, ащ ыуж Министерствэр ит.

— Гъазый, упчIэу къыостыщтым бэрэ тегъэгумэкIы. Гъэзетхэм, телевидениемрэ радиомрэ культурэм иIофыгъохэр къызэрагъэлъагъохэрэм сыда дэгъоу е щыкIагъэу къахэбгъэщырэр?

— Сэ сиеплъыкIэкIэ, журналистхэм Iофышхо ашIэ. Гъэзетхэм къыхаутырэ материалхэм япчъагъэ макIэп. Ау дэгъум гъунэ иIэпышъ, прессэм лъэкIышхо зэриIэр къыдэтлъытэзэ, зэшIомыхыгъэ Iофэу тиIэхэр, амалэу ахэр зэрэзэшIопхыщтхэр нахьыбэрэ къэтхыгъэнхэ фаеу къысщэхъу. Критикэм щарэмыухь, темэу аштагъэр къызэIуахыным, къаIэтыгъэ Iофыгъохэр гъэцэкIагъэу зэрэхъурэм лъыплъэнхэм, цIыфмэ алъагъэIэсыным афэшI амалэу щыIэр арэгъэфед, кIэкIэу къэпIон хъумэ, инфомациер жъугъэм зэхэщэн кIуачIэу яIэр нахь лъэшэу агъэфедэн фае.

— Библиотекэхэм яIофшIэн кIэкIэу къытфытегущыIэба. ЫпшъэкIэ къыщыпIуагъэм елъытыгъэу, сыда яIофшIэн къэзыгъэхьылъэрэр?

— Библиотекэхэм Iофышхо зэшIуахы. Тхылъеджэхэм япчъагъэ къыщыкIэрэп, хахъо нахь. Ау АР-м и Лъэпкъ библиотекэ цIыкIущэ, тхылъеджэхэр бащэрэ чэзыум хэтынхэ фаеу мэхъу. Мыекъуапэ студентмэ якъалэуи тэлъытэ. Непэ тибиблиотекэ учIэсэу, технологиякIэхэр бгъэфедэхэзэ, Ленинскэ библиотекэм чIэлъ литературэм зыщыбгъэгъозэн плъэкIынэу щытын фае. Мылъкоу игъэпсын пэIудгъэхьащтыр тиIэгоп, ащ Iофыр къызэтыреIажэ.

— АР-м и Лъэпкъ музей укъытегущыIэ зыхъукIэ, нэмыкI музейхэри тинэплъэгъу итхэу тлъытэщт.

— Ащ Iоф дэшIэгъэн фае. Музеир тарихъымрэ щыIэныгъэмрэ яIотакIоу зэрэщытыр къыдэтлъытэзэ, зэхэщэн Iофыгъохэр лъытэгъэкIуатэх. Щэч хэлъэп АР-м и Лъэпкъ музей зэхэщэн-пIуныгъэ IофшIэнышхо зэрэзэшIуихырэм. Ау мылъку имыкъум къыхэкIэу, музеим изалхэр тызэрэфаем фэдэу зэтедгъэпсыхьашъухэрэп.

— Тигъэзет заулэрэ къыхэтыутыгъэм ехьылIэгъэ упчIэ къыосты сшIоигъу. СурэтышIмодельер цIэрыIоу СтIашъу Юрэ адыгэ шъуашэу ышIырэмэ туристхэр, искусствэр зикIасэхэр къакIэупчIэх. Дэгъуба ащ музей шъхьаф е унэ хэхыгъэ къыфызэIухыгъэмэ? Мамырныгъэм игъэпытэн, дэхагъэм, зэкъошныгъэм СтIашъу Юрэ зэрафэлажьэрэр ори дэгъоу ошIэ.

— СтIашъу Юрэ иIофшIагъэ осэ ин етэты, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шIухьафтын къыфагъэшъошагъ. Ренэу иIофшIагъэ узыщеплъын плъэкIыщт унэ етыгъэныр игъоу сэлъэгъу. Джырэ уахътэ проблемэу тиIэмэ ар зэу ащыщ, зэрэзэшIотхыщт амалмэ тяусэ. Ау непэ ар зэшIохыгъэ зэрэхъун ылъэкIыщтыр гъэнэфагъэу къэсIошъущтэп.

— Мыекъуапэ идэхьапIэхэм, къэлэ кIоцIым ятеплъэ зэхъокIыныгъэхэр афэшIыгъэнхэм, лъэпкъ гупшысэм епхыгъэу гъэфедэгъэнхэм бэрэ татегущыIэ, ау Iофыр нахьышIум ылъэныкъокIэ лъыкIуатэрэп.

— Мэщытыр, Лъэпкъ музеир, филармониер, нэмыкIхэри

Шъэуапцlэкъо Аминэт, Пэнэшъу Руслъан, Шъхьэлэхъо Светлан Чэмышъо Гъазый имэфэкI пае фэгушIох.

къэлэ гупчэр къэзыгъэдахэрэмэ ащыщых. Лъэпкъ музеим ичIэхьапIэ теплъэу иIэм зэхъокIыныгъэхэр фэтшIыщтых. Мыекъуапэ идэхьапIэхэр зэрэгъэпсыгъэщтхэми тягупшысэ.

— ТичIыгу къаухъумэзэ Урыс-Кавказ заом хэкIодагъэмэ апае Мыекъуапэ щагъэуцущт саугъэтым игъэпсын удэлэжьэнэу пшъэрылъ ти Президент къызэрэпфишIыгъэр сэшIэ. Ащ укъытегущыIэным уфэхьазыра?

— Саугъэтым епхыгъэ тхылъхэм зэхъокIыныгъэхэр ящыкIагъэх. Ахэми, нэмыкI зэхэщэн Iофыгъохэми тапылъ. Юридическэ Iофыгъохэр джырэ уахътэ диштэу тэгъэпсыжьых. Саугъэтыр заухыщтыр непэ къэсIон слъэкIыщтэп, ау Iофыр зэрэлъыкIуатэрэр цIыфмэ яIогъэн фаеу сэлъытэ.

— Тхьабысым Умар фэгъэхьыгъэ фестивалыр, адыгэ-абхъаз театрэхэм яфестиваль, Натхъо Джанхъот итворчествэ ехьылIэгъэ концертыр, нэмыкIхэри шIукIэ тыгу къэдгъэкIыжьхэзэ, рагъэжьэгъэ Iофхэр зэрэлъагъэкIотэщтхэм тыкъыкIэупчIэ.

— Зигугъу къэпшIыгъэ Iофыгъомэ къащытыгъэ концертхэм кIэщакIоуи зэхэщакIоуи афэхъугъэр Адыгэ къэралыгъо филармониер ары. Ащ идиректор шъхьаIэу Хъот Заур щытхъур зыдэжьыр. Тызэзэгъыгъэу щыт а Iофхэр лъигъэкIотэнхэу. ТызэрэзэгурыIуагъэу, КIубэ Щэбан ыныбжь илъэси 120-рэ зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэ пчыхьэзэхахьэхэр филармонием мэлылъфэгъу мазэм щызэхащэнэу агъэхьазыры. Ащ къыкIэлъыкIощт Гъонэжьыкъо Аскэри итворчествэ фэгъэхьыгъэ пчыхьэзэхахьэр. Адыгэ-абхъаз театрэм яфестивальхэр шIуагъэ къатэу лъэхъаным диштэхэу зэхэтщэщтых.

НыбжьыкIэхэм ежьхэм аусыгъэ орэдхэр нахьыбэрэмкIэ къаIо. Ар дэи сIорэп, ау тикомпозитор цIэрыIомэ яорэдхэри цIыфмэ зэхахы ашIоигъу. Ахэр ары ныбжьыкIэмэ, орэдыIомэ ятворчествэ лъапсэу е лъыгъэкIотапIэу фэхъун фаехэр. ТиныбжьыкIэмэ ащыщхэм адыгэ мэкъамэм илъэу урысыбзэкIэ орэдхэр къаIох. Илъэс зыбгъупшIым къыкIоцI мыр тенденцие, хабзэ хъугъэ. Адыгэ орэд шъыпкъэр адыгабзэкIэ къэпIон фае. Адыгэ орэдым адыгабзэр икъоу зэрэщамыгъэфедэрэр гукъэо къодыеп, лъэпкъ культурэмкIэ чIэнэгъэшху. АдыгабзэкIи урысыбзэкIи къаIорэ орэдхэр шэпхъэ лъагэм диштэхэу тиIэнхэ фае.

— «Илъэсым иорэд» зыфиIорэ Iофтхьабзэр, нэмыкIхэри зэхащэнхэ алъэкIыщтба?

— АлъэкIыщт къодыеп, зэхэщэгъэнхэ фай. Юбилей пчыхьэзэхахьэхэм ямызакъоу, тимузыкальнэ культурэ къэзыгъэбаеу, чъэпхъыгъэу тиIэ орэдхэр цIыфмэ зэхядгъэхынхэ фае.

«Илъэсым иорэд» зыфиIорэр зэхатщэ зыхъукIэ, композитормэ ятворчествэ нахьышIоу агъэпсыщт, зэнэкъокъу мэхьанэ яIэу усэщтых, артистмэ орэдхэр къаIощтых. Конкурсым цIыфхэр фигъэчэфыщтых, зэфэхьысыжьхэм орэд анахь дэгъухэр къахэбгъэщмэ, мэхьэнэ ин ратыщт. Къыбдесэгъаштэ, тиорэдхэм япчыхьэзэхахьэхэм къафэдгъэзэжьын фаеу сэлъытэ. Мы илъэсым ыкIэхэм адэжь ащ фэдэ пчыхьэзэхахьэ зэхэтщэн тлъэкIыщт.

— Лъэпкъ музыкальнэ Iэмэпсымэхэм яансамблэ тиIэн зэрэфаеми макIэп тызэрэтегущыIэрэр.

— Илъэс пчъагъэкIэ узэкIэIэбэжьмэ, ащ фэдэ ансамблэ Адыгеим иIагъ, зыфэдагъэм иIоф шъхьафми, музыкальнэ Iэмэ-псымэхэр е кадрэхэр афимыкъущтыгъэхэу джы къэпIон плъэкIыщт. Ансамблэу «Жъыур» зэхащагъэу дэгъоу Iоф ешIэ. Тифольклор ибаиныгъэ искусствэм къыщеIуатэ. ГъукIэ Замудини, Кушъу Светлани тафэраз. ЗыфэпIорэ ансамблэм тыфэмыеу тIорэп, традициехэр икъоу дгъэфедэнхэ тымылъэкIэу къытщэхъу. Нэхэе Аслъан щыIэти, «Ислъамыер» зэхащагъ. ТищыкIагъ джащ фэдэ кадрэ дэгъу, ау ащ къикIырэп ансамблэм изэхэщэн тыпымылъыщтэу. Мы лъэхъаным искусствэмхэмкIэ Мыекъопэ колледжыр ащ ишъыпкъэу дэлажьэ. Колледжым идиректорэу Цундышк Нурыет тыкъызэригъэгугъагъэу, бэ темышIэу ащ фэдэ ансамблэм къыригъэIорэ орэдхэр зэхэтхыщтых.

— Композиторэу Нэхэе Аслъан бэрэ къеIо искусствэхэмкIэ еджэпIэ 20-м ехъу Адыгеим зэриIэр, ау тищыкIэгъэ кадрэхэр тфэгъэхьазырхэрэп. ГухэкIба ар?

— Адыгеим щапIугъэ орэдыIошхоу Шагудж Маринэ Санкт-Петербург щырегъаджэх. Мы къэлэ дэдэм НэмытIэкъо Аслъан, Андзэрэкъо Долэт, КIыкI Софэ щэлажьэх. Мамсыр Маргаритэрэ Гъот Аслъанрэ Москва, Хъупэ Мурат Испанием Iоф ащашIэх. НэмыкI еджагъэу тиIэр макIэп. Зигугъу къэтшIыхэрэр тикультурэ къыхэмылажьэхэу арэп, ау... Адыгэ культурэр зышIыщтыр Мыекъуапэ щыпсэун фае. Армырмэ адыгэмэ ежьхэм хэкум хэгъэгу щамыгъэпсэу, Египет зэрэщагъэпсыгъагъэм фэдэу тыкъэнэщт.

— Гъазый, уныбжь илъэс 60 зыщыхъурэ мафэхэм атефэу тызэдэгущыIэ. УзэплъэкIыжьмэ, непэ нэс къэпкIугъэ гъогум сыд къепIуалIэ пшIоигъон?

— Шыкур сэIо, сянэ сиI, Алахьым джыри бэрэ ижьау тычIегъэт, синыдэлъфыхэр, ахэм атекIыгъэхэр зэкIэри псаух, шъхьэгъусэрэ пшъэшъитIурэ сафэразэу сиIэх. Ныбджэгъу дэгъухэр синасып къыхьыгъэх. «Шъом» сикIыгъэу слъытэрэп, сынэцIапхэп, сиIэм шыкур щысэшIыкIы, силъэпкъ скIуачIэ къызэрихьэу сыфэлажьэ. IэнэтIэ зэфэшъхьафхэм саIутыгъ. Тыдэ сыщылэжьагъэми, сиIофшIэнкIи сыгукIи культурэм сыпэблэгъагъ. Сыд IэнатIэ сыIутыми, сыд фэдэ Iоф сэшIэми, ащ сишIуагъэ зэрезгъэкIыщтым сыпылъыщт. IэкIыб къэралмэ ащыпсэурэ тилъэпкъэгъумэ талъыIэсыным, югослав адыгэхэр тиреспубликэ къэщэжьыгъэнхэм сызэрэдэлэжьагъэр, сищыIэныгъэкIэ анахь къыздэхъугъэмэ, синасып къыхьыгъэмэ ащыщэу сэлъытэ.

— Тигъэзетеджэмэ ацIэкIэ уиюбилей пае тыпфэгушIо. Уинасып зыдэплъэгъужьэу ущыIэнэу «Нарт бэгъашIэ охъу, Гъазый!» пфэтэIо.

— Тхьауегъэпсэу.

ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

ТекIоныгъэм ия 65-рэ илъэс ипэгъокI

ЛIЫГЪЭМ ИГЪОГУ ЗЭЩИЗЭП

Тыгъужъ Щэбанэ кIэлэ дэдэу Афыпсыпэ колхозым хэхьэгъагъ. Лъэхъаныр къиныгъ, IэпыIэгъу унагъом ищыкIэгъагъ. Ятэ Бэчыр кIалэм изекIуакIэ зэмкIэ ыгу рихьыгъагъ: кIэлэ Iэтахъозэ IофшIэныр шIу ылъэгъугъ, шIуагъэ унагъом къыфихьы шIоигъу, къэхъумэ цIыф хьалэлэу лэжьэкIо дэгъу хъущт. КIалэм лъэбэкъоу ышIыгъэр ятIонэрэмкIэ тIэкIу ыгу рихьыгъэп: кIэлащэ, ыпкъ уцугъо икъоу ифагъэп, IэкIэ зэшIуахырэ IофшIэнхэм кIочIэ тIэкIоу иIэр аухын. КIалэр гущыIэгъу ышIыгъ, ау зи къикIыгъэп, лIы фэдэу тым къыдэгущыIагъ: «Тят, мы Iофым сегупшысэгъах ыкIи ащкIэ теубытэнигъэ сшIыгъахэ. Зэрэунагъоу тыпIыгъ зэпытын плъэкIыщтэп, ныбжь дэхэкIае уиI, пкIуачIи къыщыкIагъ. Джы о унаIэ зытегъэтыжь».

Джащ тетэу ригъэжьэгъагъ Щэбанэ, ау бэрэ Iоф ышIэнэу хъугъэп. Тхьаумафагъ, колхозым шIыхьаф иIагъ. Къуаджэм икъыблэ лъэныкъо гъэзэгъэ чIыгу хьасэхэм лэжьыгъэшIу къащыкIыщтыгъ. Натрыф ыкIи тыгъэгъазэ сатырэ занкIэхэм дахэу зыращы, гъунэ ямыIэм фэд. Бзылъфыгъэхэм хьасэхэр апкIэ, орэди зэдиштэу къаIо. МодыкIэ мэз кIыбыр зэлъиубытэу мэкъу упкIэгъэ аргъэнхэр зэгольхэу къэлъагъох. Мыгъэ фэдэу мэкъур бэгъуагъэу макIэ къызэрэхэкIыгъэр, мэ IэшIур къыхелъэсыкIы, гур къегъатхъэ. Ащ фэгъэзагъэхэр хъулъфыгъэхэр арых. Зы купым мэкъур еуIэгу, адрэхэм зэрахьылIэшъ Iатэхэр ашIых, ящэнэрэхэм кухэр мэкъумкIэ аушъэх, фермэм ращалIэ.

Мафэр ошIоу, тыгъэпсэу щытыгъ, жьы шъэбэ макIэ къыкIэпщыщтыгъ. Шъофым заор къызэрежьагъэр цIыфхэм щашIагъ, гъэмэфэ мэфэ шIагъор кIымэфэ щтыргъукIым фэдэу къащыхъугъагъ.

ЯтIонэрэ мафэм Щэбанэ ныбджэгъу заулэ игъусэу Тэхъутэмыкъое район военкоматым кIуагъэ. ЗэуапIэм агъэкIонхэм зэкIэ ахэр кIэлъэIущтыгъэх, ау ялъэIу къафагъэцэкIагъэп, «шъукIожьи Iоф шъушIэ, тышъуфае хъумэ макъэ къышъодгъэIущт» къараIуагъ. ИкIэрыкIэу кIалэм IофшIэным диублэжьыгъ.

— Сэри сигъусэ кIалэхэри тыукIытэщтыгъ, — тизэIукIэгъу горэм къысиIогъагъ Щэбанэ. — Тилэгъухэр зэуапIэм щыIэх, пыим утын рахы, тэ губгъом тит. Тызэошъущтба тэ? Ары шъхьае къытаджэхэрэп. Зэо ужым тилэгъу кIалэхэу зэуапIэм къикIыжьыщтхэм анэгу сыдэущтэу тыкIэплъэжьыщта, зыдгъэбылъэу тыхэтыгъэу къашIошIынба.

Щэбани иныбджэгъухэми ягухэлъхэр къызадэхъугъэхэр Адыгеим нэмыцхэр «къызеблагъэхэр» ары. Джащыгъум зэуапIэм ащагъ. Ау ащ лъыпытэу заом Iухьанэу хъугъэп. Къалэу Сальскэ агъакIо, ащ нэужым Сталинград, етIанэ Саратов.

Джащ тетэу Афыпсыпэ икIыгъэ кIэлэ лэжьакIор Саратов дэт дзэ училищым икурсант хъугъэ. Мэзие ахэр рагъэджэнхэу щытыгъ, ау зэолIхэр зэуапIэм ищыкIэгъагъэх ыкIи курсхэр мэзипII ашIыжьыгъагъэх. Ахэр къэзыухыгъэхэр Калининскэ фронтым ащагъэх, къалэу Старая Русь къэзыухъумэхэрэм ахагъэхьагъэх. А лъэхъаным Щэбанэ игъусагъэх Псэйтыку щыщэу ДзэлIхэм якIалэхэу Аюбэрэ Мэджыдэрэ, Хьэщтыку кIалэу Хъунэ Щухьаибэ, БжыхьэкъоякIэм икIыгъэхэу Жъажьые Мэсхьудэрэ Лаикъо Мосэрэ, Афыпсыпэ щыщэу ХыдзэлI Алый. КIалэхэр зэгурыIохэу зэгъусагъэх, ау бэ темышIэу зэбгырагъэх.

Щэбанэ топ дивизием хэфагъ, ар мэлылъфэгъу мазэм 1943-рэ илъэсым зэхащэгъагъ. Къалэхэу Псков, Старая Русь шъхьафит зышIыжьыгъэхэм ахэтыгъ. А зэо хьылъэхэм Щэбанэ къащауIэгъагъ, къалэу Курган дэт госпиталым чIэфэгъагъ. КъеIазэхи, зэхъужь нэуж зэуапIэм Iухьэжьыгъагъ. Танк дивизием, етIанэ миномет полкым ахэтэу лIыхъужъныгъэ зэрихьэзэ зэуагъ.

Къалэу Елец дэжьи зэолI ныбжьыкIэр пхъашэу щызэуагъ. Отделением хэтхэм щысэтехыпIэ афэхъоу пыйхэм апэуцужьыгъ ыкIи атекIуагъ. Зэгорэм нэбгырищ хъухэу «бзэгу» къахьынэу агъэкIогъагъэх Елец пэмычыжьэ село цIыкIоу Речной зыфаIорэм. Пшъэрылъэу къафашIыгъэр агъэцакIи къэкIожьыхэзэ, чъыг кондэ мыинэу зэбгъукIуагъэхэм гущыIэ макъэхэр къыхэIукIыгъэх. Урыс кIалэм IэкIэ къыгъэлъагъуи, чIыгум зырадзыхыгъ. Ащ нэмыцыбзэ ышIэщтыгъэти акIэдэIукIыгъ. Нэужым игъусэхэм къариIуагъ зымакъэ къэIухэрэр зэрэнэмыцхэр. Ахэр ешъуагъэхэу тикрасноармейцэ гъэр аIыгъыгъ. Сержантэу Тыгъужъым игъусэхэм ариIуагъ зэрэзекIощтхэр: нэмыц гъэрыр чъыгым рапхы, нэбгырищыр нэмыцхэм атебанэ. Фашист нэбгырищыр аукIыгъ, зыр аубыгъ, тизэолI гъэрэу аIыгъыгъэр шъхьафит ашIыжьыгъ. Ар яполк щыщыгъ. Нэмыц гъэритIу къызыдащи зэолIхэр фыкъуагъэ зи къахэмыкIэу ячасть къэкIожьыгъэх.

Елец дэжь нэмыцхэр зыщызэхакъутэхэ нэуж дивизиер ыпэкIэ лъыкIотагъ, Орловскэ-Курскэ дугам екIугъ. Ащ пэмычыжьэу щыт селохэу Мало-Архангельскэмрэ Протасовымрэ нэмыцхэм аIыгъыгъэх. А псэупIитIур нэмыцхэм пытэпIэ бэлахьэ ашIыгъагъэх. Дот-дзот пчъагъэ ахэм адэтыгъ, мэз цIыкIу благъэу щытым танкхэр, пулеметхэр, хьылъэ зэрылъхэр зыпашIэхэрэ техникэ зэфэшъхьафхэр хэтыгъэх, минэхэр зыхэлъ «шъофхэр» тыдэкIи щагъэпсыгъагъэх. А псэупIэхэр шъхьафит ашIыжьынхэ фэягъэ.

ЯтIонэрэ батареем икомандирэу капитанэу Дорониным Тыгъужъыр разведкэ егъакIо, а охътэ дэдэм пшъэрылъ фешIы нэмыцхэм зэщагъэкъогъэ связыр зыпкъ ригъэуцожьынэу. Пшъэрылъэу къыфашIыгъэхэр ыгъэцакIэхэзэ, пый нэбгыритIу къытебэнагъ. Ежьым къызэриIотэжьыщтыгъэмкIэ, нэмыцхэм аукIын алъэкIыщтыгъ, ау къыфэсакъыщтыгъэх, гъэры ашIы ашIоигъоу зэфае. Сержантым псынкIэу шъэжъые кIэлъыкIыгъэр къырипхъоти языпэм еуагъ, макъэ къыпымыIукIэу ар зэхэфагъ. Адрэ нэмыцыр лъэшэу къычIэкIыгъ, игъусэ разведчикэу Николай Трухачевыр мыхъугъэмэ, Iофым кIэухэу фэхъущтыгъэр къэшIэгъоягъэ. Ар гъэры къашIи, частым къызыдащагъ. Ипшъэрылъ дэгъоу зэригъэцэкIагъэм фэшI адыгэ кIалэм медалэу «За отвагу» зыфиIорэр къыфагъэшъошагъ.

Орловскэ-Курскэ дугам нэмыцхэр зыщызэхакъутэхэ нэуж тидзэхэм Днепрэ фаузэнкIыгъ. А псыхъом дэжь щыкIогъэ зэо пхъашэхэм сержантэу Тыгъужъыр ахэлэжьагъ. Заохэзэ псыхъом зэпырыкIыгъэхэм ахэтыгъ. Белоруссиер, ТыгъэкъохьэпIэ Украинэр шъхьафит зышIыжьыгъэхэм ягъусагъ.

Командованием иунашъокIэ Щэбанэ зыхэт тизэолI нэбгырэ 30 Днепрэ иадрабгъу нэпкъ разведкэ агъэкIогъагъ «бзэгу» къахьынэу. Пэрыохъу зи къафэмыхъоу псыхъом зэпырыкIыгъэх. Ащ тилъэсыдзэ полк фэдиз щыIагъ. ОшIэдэмышIэу адыгэбзэ макъэ зэхихыгъэу Щэбанэ къыщыхъугъ. Кум дэжь зыIохьэм уIагъэу илъ зэолIыр ылъэгъугъ. Икъуаджэу Афыпсыпэ щыщ Шъхьэлэхъо Мыхьамодэу къычIэкIыгъ. Ар лIы пхъашэу, гъэхъэгъабэ заом щишIыгъэу зэрэщытыр игъусэ зэолIхэм къыфаIотагъ. Бэрэ зэдэгущыIэнхэу хъугъэп. Щэбанэ зыхэтыгъэ зэолI купыр ыпэкIэ лъыкIуатэщтыгъ, псыхъом иджабгъу нэпкъ зыубытыгъэ зэолIхэм Iофышхо апэ илъыгъ. Чыгу бзыхьафэу зытехьагъэхэр сыд хъункIи зыIэкIатIупщы хъущтыгъэп. Унэшъо пытэ щыIэшъ зыщагъэпытэщт, Iашэхэри къэмылъэгъонхэу агъэбылъыщтых. КъызэкIакIо щыIэп, зэолIхэр макIэхэми, пыим утыныш!у рахыщт.

Сержантэу Тыгъужъ Щэбанэ иотделение хэтхэм зызэрагъэхьазырыгъэр ынаIэ тетэу ыуплъэкIугъ. Мытэрэзынигъэу хилъэгъуагъэхэр ариIуагъ, аригъэгъэтэрэзыжьыгъэх, пшъэрылъэу апашъхьэ илъыр къафиIотагъ. Тыдэ къикIэуи IэпыIэгъу щыгугъыщтхэп, зы лъэбэкъукIэ пыир къыльагъэкIотэщтэп.

Днепрэ иджабгъу нэпкъ Iулъ чIыгухэр темэнылъэхэу, апхырыкIыгъуаеу щытыгъэх, ахэм акIоцIырыкIынхэр, Iашэхэр зэпыращынхэр тизэолIхэм къин къащыхъущтыгъ. Мы чIыпIэхэр дэгъоу зышIэрэ цIыфхэр къагъотыгъэх. Ахэм Iофхэр нахь къагъэпсынкIагъ. ЗэкIэ дэгъоу зэпыфэщтыгъэп, зэолIхэр зэмыжэгъэхэ Iофхэр къыкъокIыщтыгъэх. АгъэшIагъоштыгъэр нэмыцхэм язекIуакI ары. Къаохэрэп, зажэхэрэр къэшIэгъуае. Сыдэу щытми, гумэкIыгъуагъ. ТизэолIхэр джабгъу нэпкъым зекIугъэхэм ыуж зэ ныIэп нэмыцхэр къызэрэлъэгъуагъэхэр ТидзэкIолI отряд цIыкIу фашистхэр къыпэтIысхи къяохэу заублэм, нэбгырэ пэпчъ ичIыпIэ ыубыти, пхъашэу пыим пэуцужьыгъэх. КIочIэ зэфэмыдэ зэуагъ ар. ТидзэкIолI нэбгырэ 30-мэ ащыщэу 12 псаоу къэнэжьыгъагъэр, ыкIи къызэкIэкIонхэ фаеу хъугъэ, ау «бзэгоу» унтер-офицер къыздащи частым къэкIожьыгъэх. Бэрэ нэмыц офицерым зи къафимыIоу зэригъэдэуагъэх, ау нэужым къыIуагъэхэм нафэ къашIыгъ тидивизие зыщыплI Днепрэ зэрэзэпырыкIыгъэр. Тикомандование рихъухьагъэр пыим зэримышIэрэр, тибатальон заулэ дзэшо къызэрапигъэуцужьыгъэр ащ къыIотагъ.

Офицер гъэрым къыIуагъэмэ осэшхо яIагъ. Псыхъом исэмэгу нэпкъ щыIэ тикомандование къэбарыр лъагъэIэсыгъ. Днепрэ иджабгъу нэпкъ тидзэхэм щаубытыгъэ чIыпIэм зегъэушъомбгъугъэн фэягъэ.

Чъэпыогъум и 10-м джабгъу нэпкъым зэошхо къыщызэкIэблагъ. ТопхэмкIэ пэшIорыгъэшъэу пыим пцэшIуащэр тыратэкъуагъ. Нэпкъым тетэу орэ топхэм къадыригъэштагъ артиллерие онтэгъуми. Пыим ичIыпIэ горэ тизэолIхэм пхыратхъуи, дэкIыпIэ фашIыгъ, сэмэгуми джабгъуми ащыIэ пый зэолIхэм ор адаублагъ. Джащ тетэу джабгъу нэпкъыр тидзэхэм аубытыгъ. ЛIыхъужъыныгъэ мы чIыпIэм анахьэу щызезыхьагъэхэм ащыщыгъэх Тыгъужъ Щэбани, ар зипэщэгъэ зэолIхэри. Мэхьанэшхо зиIэгъэ заоу Днепрэ псыхъо инэпкъхэм ащыкIуагъэм лIыхъужъыныгъэу щызэрихьагъэм пае Хэгъэгу зэошхом иорденэу а I-рэ степень зиIэр Тыгъужъ Щэбанэ къыфагъэшъошагъ.

Ащ щызэпыугъэхэп Щэбанэ изэо гъогухэр, ыпэкIэ лъыкIотагъэх, нэмыкI къалэхэми анэсыгъэх, гъэхъагъэу иIэхэми ахэхъуагъ. Псыхъоу Вислэ заохэзэ зэпырыкIыгъэ тидзэкIолIхэм яапэрэ сатырэхэм адыгэ кIэлэ ныбжьыкIэр ахэтыгъ. Польшэм зэошхоу щыкIуагъэхэм, къалэхэу Варшавэ, Познань, Люблин шъхьафит зышIыжьыгъэхэм ахэтыгъ, Одер дэжь зэо къинэу щыкIуагъэхэми ахэлэжьагъ.

Пыир зэкIакIощтыгъ, ау пхъашэу къызэщэкъэкIыжьыщтыгъ. Щэбанэ пшъэрылъ шъхьаIэу иIагъэр связыр зыпкъ итэу щытыныр арыгъэ. Ар ыгъэцакIэщтыгъ, ащ дакIоу Iашэр ыIыгъэу заощтыгъ. Тисоюзникыгъэхэу псыхъоу Эльбэ щызэIукIэгъагъэхэм язэхахьи Тыгъужъыр хэлэжьагъ. Заор зэухыми Щэбанэ къулыкъур Германием щихьыгъ. 1947-рэ илъэсым орденитIурэ медаль пчъагъэрэ ыбгъэгу хэлъхэу ядэжь къэкIожьыгъагъ.

Тыгъужъ Щэбанэ идунай ихьожьыгъэми, икъоджэгъухэм ащыгъупшэрэп, ыцIэ шIукIэ раIо.

ХЪУЩТ Щэбан.

2010-рэ илъэсыр — кIэлэегъаджэм и Илъэс

Гощсым

Мы адыгэцIэ шIагъомкIэ зэджэхэрэ бзылъфыгъэу апэрэу сызыIукIагъэм игъэпсыкIэзекIуакIи, икъэгущыIакIи, икъэбар IотакIи лъэшэу сыгу рихыгъэх. ПсынкIэгъэ Iоф къыхэмыхьэу, къызытегущыIэрэм хэшIыкI дэгъу зэрэфыриIэр къыхэщэу джэуапхэр тиупчIэхэм IупкIэу къаретыжьых. ЗэIукIэгъур зыщытиIэр адыгэ къоджэ мыинитIумэ — Нэчэрэзыерэ Пщыкъуйхьаблэрэ азыфагу шъыпкъэ рашIыхьэгъэ унэ тIо зэтет кIыхьэу гурыт еджапIэр зычIэтым завучым икабинетэу хэтыр ары. Къуаджэу Нэчэрэзые удэзыщырэ гъогум утетэу къуаджэу Пщыкъуйхьаблэ лъэныкъом укIозэ, узэмыжэгъахэу сэмэгубгъумкIэ къыщылъэгъорэ унэр апэрэмкIэ умыгъэшIэгъон плъэкIырэп. Сыдрэ къуаджи къэзыгъэдэхэн зылъэкIыщт ащ фэдэ унэ шъофым сыда зыкIырашIыхьагъэр? Джащ фэдэ упчIэ шъхьэм къетаджэ. Ау ащ пылъ къэбарыр зызэхэпхыкIэ, апэу ар зыгу къэкIыгъэми, зышIыгъэхэми адебгъэштэн фаеу мэхъу. Зэгъунэгъу къоджэ мыинитIум язи къыдэкIырэ кIэлэеджакIо пчъагъэр зэрэмыбэм къыхэкIэу ащ фэдэ унэ ин тIум яз дэбгъэуцоныр къырамыгъэкIоу, еджапIэр зэдырагъэу азыфагу зэрарашIыхьагъэм чылэгъуитIум ащыпсэухэрэр нахь зэпэблагъэ ышIыгъэх.

Гощсым! Бзылъфыгъэм сыдэгущыIэзэ сшъхьэ зыкъыридзагъ мыщ фэдэ гупшысэ: лIэшIэгъубэ тешIэгъэн фае мы цIэ дахэр тиадыгэ лъэпкъ ыгъэфедэу зыригъэжьагъэм, сыда джы типшъашъэхэм ащыщхэм ащкIэ зыкIямыджэхэрэр, тIэкIутIэкIузэ уахътэм ар ащигъэгъупшэжьымэ чIэнэгъэшхо хъунба?

Теуцожь районым ит еджапIэхэу кIэлэеджакIохэр нахыбэу зэкIуалIэхэрэм таблэIэбыкIи, Нэчэрэзые еджапIэкIэ заджэхэу нэбгыришъэ имыкъу зыщырагъаджэрэр къыхэтхынэу зыкIэхъугъэми ышъхьэ къисхын. Район администрацием гъэсэныгъэм фэгъэзагъэу щылажьэхэрэм тызахэупчIыхьэм, мыиными а еджапIэм сыд фэдэ лъэныкъокIи ищытхъу зэраIорэр, иIофшIагъэхэмкIэ анахь еджэпIэшхохэми янэкъокъун, пэрытныгъэр ыубытын зэрилъэкIырэр къытфаIотагъ. ТыздэкIогъэ еджапIэм идиректорэу Бэгъ Марыет дэмысэу тытефагъэти, гущыIэгъу тшIыгъэ ащ игуадзэу Хъут Гощсымэ. Джарэущтэу а бзылъфыгъэ лъэгъупхъэ шIагъом нэIуасэ тыфэхъугъ.

Гухэлъэу тиIэхэм ащыдэгъэзэгъэ бзылъфыгъэм ежь иIахьыби зыхэлъ IофшIэгъэ дэгъухэм апэрапшIэу тащегъэгъуазэ. ГущыIэу ыкIи пчъагъэу къыIорэ пэпчъ ыгу «зэрыпхырыкIыгъэр» уедэIу зыхъукIэ нафэ къыпфэхъу.

— ТикIэлэеджакIохэр зэкIэмкIи зэрэхъухэрэр 98-рэ, — къырегъажьэ тапашъхьэ ис бзылъфыгъэу ежь ышъхьэ къытегущыIэнэу тызэлъэIугъэм. — Ахэр псэупIэ цIыкIуищ къарэкIых. Пщыкъуйхьаблэ зэрэхъурэр унэгъо 84-рэ, кIэлэеджэкIо 40 къытфагъакIо. Къутырэу КолоскIэ тызаджэу унэгъо 60 зыдэсым къикIырэр нэбгыри 4, адрэхэр Нэчэрэзые щыщых.

— ИкIыгъэ илъэсым нэбгырэ тхьапша шъуиеджапIэ къэзыухыгъэр? — джар тиапэрэ упчI.

— Нэбгырэ 12 ахэр зэрэхъухэрэр, — еIо Гощсымэ. — Завучэу сызэрэщытым дакIоу, ятфэнэрэ классым къыщегъэжьагъэу сыряпащэу ахэр еджапIэм чIэстIупщыгъэх. Ахэм ащыщэу нэбгыри 5-м дышъэ медальхэр къыдахынхэ алъэкIыгъ. ЕтIани сэркIэ анахь гушIуагъор шIэныгъэ дэгъоу агъотыгъэр къагъэшъыпкъэжьызэ, ахэр зэкIэ апшъэрэ еджапIэхэм зэрачIэхьагъэхэр ары. Кубанскэ къэралыгъо университетым истудент хъугъэх Шэуджэн Заремэрэ Пщыпый Адамрэ, Кубанскэ политехническэ университетым чIэхьагъ Бэгъ Асыет, Кубанскэ агроуниверситетым щеджэх Шэуджэн Фатимэрэ Тхьаркъохъо Саидэрэ. Адрэ нэбгыриблым тиеджапIэ плIырэ — тфырэкIэ къаухыгъ, ахэри апшъэрэ еджэпIэ зэфэшъхьафхэм истудент хъугъэх.

— Гощсым, джы къытфэIуат шъуиеджапIэ фаIорэ щытхъум къэкIопIэ шъхьаIэ фэхъурэр.

— Сигуапэу ащи шъущызгъэгъозэн, — еIо къырегъажьэшъ, Iоф зыдишIэрэ кIэлэегъаджэхэу гъэхьагъэу яIэхэр зиIэшIагъэхэм игуапэу къатегущыIэ. — Нэбгырэ 21-рэ мэхъу тикIэлэегъэджэ коллектив. Нэбгырэ 11-мэ апшъэрэ категорие, 4-мэ «Отличник народного образования» ыкIи 2-мэ «Адыгэ Республикэм изаслуженнэ кIэлэегъадж» зыфиIорэ щытхъуцIэхэр яIэх. Хьатх Риммэ Адыгэ Республикэм изаслуженнэ кIэлэегъадж. Пхъэчэещэ Сими а щытхъуцIэр къылэжьыгъ. Мы нэбгыритIум сомэ мини 100 зырыз зыхэлъэжьэгъэхэ зэнэкъокъухэм къащахьыгъ. Пщыпый Аминэт, КIэрэщэ Светланэ илъэсыбэ хъугъэ сэнэхьатэу хахыгъэм зырылажьэхэрэр, гъэхъэгъэшIухэри ашIых. Непэ тиеджапIэ идиректорэу Бэгъ Марыет тэ едгъэджагъэхэм ащыщ, ныбжьыкIэми иIофшIэн дэгъоу егъэцакIэ, тищытхъоу аIорэм ащ иIахьэу хэлъыр макIэп.

— ШъуиеджэпIэ цIыкIу сомэ миллион къырапэсыгъагъэу зэхэтхыгъ.

— Ары, илъэситIукIэ узэкIэIэбэжьмэ гъэхъагъэу тиIэхэм афэшI сомэ миллион къытатыгъагъ, — ащ фэдэ текIоныгъэм ежь иIахьи зэрэхэлъым зэригъэразэрэр игущыIэхэм къахэщэу Гощсымэ къеIуатэ. — Тидиректор тапэ итэу ар къэзылэжьыгъэр тэры: кIэлэегъаджэхэр, кIэлэеджакIохэр, тхьэкIэкIолъэкIакIохэр, фэшъхьаф IэнатIэхэм аIутхэр арых.

ЕджапIэм иIофхэр зэрэзэпыфэхэрэр къызытфеIотэ нэуж Гощсымэ телъэIугъ ежьым щыIэныгъэ гъогоу къыкIугъэм, ибын-унагъо, тапэкIэ зэшIуихыщт гухэлъхэу рихъухьэхэрэм тащигъэгъозэнэу. Бэ къытфиIотагъэр Нэчэрэзые щапIугъэ ыкIи щылэжьэрэ бзылъфыгъэм.

— Тиадыгэ лъэпкъ шIукIэ игугъу языгъэшIыгъэ, непи язгъэшIырэ нэбгырабэмэ къаухыгъэ Адыгэ кIэлэегъаджэ училищэу Андырхъое Хъусенэ ыцIэ зыхьырэм сызэрэщеджагъэм сызэрэрыгушхорэр апэу ыкIи анахьэу хэзгъэунэфыкIы сшIоигъу, — ащкIэ къырегъажьэ тапашъхьэ ис бзылъфыгъэ зэкIужьым. — 1970-рэ илъэсым училищыр, ащ ыуж Адыгэ къэралыгъо университетыр заочнэу къэсыухыгъэх.

— Джы унагъоу укъызэрыхъухьагъэм кIэкIэу къытфытегущыIэба.

— Ари сигуапэу згъэцэкIэн. 1952-рэ илъэсым сыкъэхъугъ. Нэчэрэзые щыщ унагъу сызщапIугъэр. Сятэ къысшъхьащымытэу сыкъэнагъэти, ши шыпхъу сиунэIэхэу сянэ Сафыетэу ЛIыхъурэе лIакъом къыхэкIыгъэм зыкIи симыгъэнэтIупцIэу сипIугъэшъ, ащ рэзэныгъэу фысиIэр къырысIонэу гущыIэ згъотырэп. Сыныбжь нахь хэкIуатэ къэс сянэ гукIэгъоу хэлъыгъэр, Iахьылныгъэгупсэныгъэу ыгу илъыгъэр, зэхэшIыкIэу иIагъэр, лIакъом, цIыф къызэрыкIо пэпчъ лъытэныгъэу афыриIагъэр нахь зэхэсэшIэ. Сэ сшъхьэкIэ дэгъоу, дахэу къыздэхъугъэр зэкIэ зэпхыгъэр сянэ лъапI. Ежь сянэ кIэлэегъаджэ хъуным фэягъ шъхьае, ар къыдэхъугъэпти, сэ а сэнэхьатым зыфэзгъасэ лъэшэу шIоигъуагъ, ар фэзгъэцэкIагъ. Тянэ зыфэягъэм, къысиIуагъэм сызэрэблэмыкIыгъэм гъогу мафэ сытыригъэхьагъэу сэлъытэ. Сянэ колхозым щылажьэщтыгъ, тутынлэжьхэм ахэтыгъ.

— Сэнэхьатэу хэпхыгъэм урыкIэгъожьэу уахътэ къыокIугъэба?

— Илъэс 40 хъугъэу сисэнэхьат сырэлажьэ, ащ щыщэу илъэс 30-м еджапIэм идиректор егъэджэн-пIуныгъэ IофымкIэ сыригуадз. А охътэ кIыхьэм зыкIи джэнджэш сыгу къихьагъэп кIэлэегъэджэ сэнэхьатым сызэрэфэшъыпкъэр ыгъэцIыкIунэу. Непи сызавуч сIоу егъэджэн Iофыр IэкIыб сшIырэп, урысыбзэмкIи адыгабзэмкIи бэрэ езгъэджагъэх, джы этнокультурэр ясэгъэхьы, тилъэпкъ ихабзэхэр, щыIэныгъэ гъогушхоу къыкIугъэр программэ гъэнэфагъэм тетэу ныбжьыкIэхэм ясэгъашIэх.

— Шъуи Нэчэрэзые чылэжъ Краснодар псыубытыпIэм ыгъэунэхъугъэхэм ащыщ. Адрэ къоджабэхэм ацIэ бэлахьэм зыхэкIуадэм шъуичылэ ыцIэ сыдэущтэу къэнагъа?

— ПсыубытыпIэр загъэпсыгъэ лъэхьаным хэкIодэщт тичылэжъ дэсыгъэ пстэумэ ащыщхэу непэ псаоу щыIэхэм егъашIэми агу имыкIыжьынэу а гукъэошхо мафэхэр къинагъэх. Сэри а гукIодыгъо тхьамыкIагъом сыхэтыгъ, ащыгъум сыгу щышIагъэм бэрэ сызэридзагъ. Тичылэ гурыт еджапIэ ия 9-рэ класс къэсыухи, педучилищым сыщеджи сыкъызычIэкIым зы илъэсэ Iоф зыщысшIэжьыгъэри псым хэкIодагъ. КъэкощынхэмIофыр зынэсым тикъуаджэ дэсхэр зэхэгущыIэжьхи, зэкIэри зы чIыпIэ тIысынхэу, чылацIэри къагъэнэнэу зэдаштэгъагъ. Джарэущтэу тичылэ джы зыдэщыс чIыпIэр къыхахыгъ, ыцIагъэри къагъэнэжьыгъ. Къоджэжъ къэхалъэм зихьадэ дэлъыгъэхэм зэкIэми къычIахыжьыхи, къэхэлъакIэу къоджакIэм щагъэпсыгъэм щагъэтIылъыжьыгъэх. Боу къиныбэ щалъэгъугъ мыщ къэкощыгъэ тичылэгъухэм. ПсынкIэгъуагъэп унэгъо 80-м унэхэр зэдэпшIынхэр, чъыгхэр зэдэбгъэтIысынхэр, псынэхэр зэдэптIынхэр, уищыкIагъэр зэкIэ зэдэбгъэпсыныр. ЗэгурымыIохэу, зэдэмыIэпыIэщтыгъэхэмэ непэрэ тикъоджэ дахэ мы чIыпIэм къитэджэныгъэпщтын. Джы тикъоджэдэсхэм къиныбэ зэпачыгъэми аIотэжьыгъэшъ, тигушIуагъо.

— Унагъоу джы узэрысым фэгъэхьыгъэу гущыIэ заулэ къытэпIуагъэмэ дэгъугъэ.

— ЦIыфымкIэ тызэрэмакIэр мыхъумэ, Тхьэм ишыкуркIэ, тиунагъо изытети, щыIэкIэпсэукIэу илъыми тагъэразэ. Къыхэзгъэщы сшIоигъу сятэ (сятэ-сянэхэр зэхэкIыжьыгъагъэх) хэкIыгъэ шынахьыкIиплIырэ зы шыпхъурэ зэрэсиIэхэр, ахэми сыгу къаIэты. Илъэсыбэ хъугъэу анахь гушIуагъоу сиIэр, сыгу анахь къэзыIэтырэр унагъоу сызэхэхьагъэу сызэрысыр, лIакъоу зыщыщ сыхъугъэр ары. Гуащэу сиIэгъэ Гощэфыжь сянэ ыуж сызыпIугъэр, непэ сызэрыт чIыпIэм сиуцонымкIэ IэпыIэгъушIоу сиIагъэр. Тикъуаджэ ар щалъытэщтыгъ, щагъашIощтыгъ, лъэшэу губзыгъагъ, IуакIи шIыкIи ышIэхэу, узпылъын ыкIи узэрэзекIон фаехэр къыуиIонхэ ылъэкIынэу щытыгъ. Сипщ Хьаджхъусени цIыф дэигъэп, тучантесыгъ. КъуиплIэу къафэхъугъэр ахэм дэгъоу апIугъэх, рагъэджагъэх.

Адыгэ бзылъфыгъэм ишъхьэгъусэ къытегущыIэныр тIэкIу къыригъэкIурэп, ау илI Хъут Станислав тинэIуасэшъ, IофшIапIэу зыIутыгъэхэм, непэ зыфэгъэзагъэм тащыгъуаз.

— Шъхьэгъусэм идахэ къэсIоныр къыстефэрэп, ау къыхэзгъэщы сшIоигъу ыгукIэ зэрэкъабзэр, зэрэхьалэл дэдэр, иIофшIэн щэхъу зи зэримышIэрэр. Илъэс 30-м къехъугъэшъ тызызэгъусэр унэгъо е нэмыкI Iофхэм ренэу хэбзэ IофшIэныр апэ ригъэшъызэ къыхьыгъ, ежьым ифедэ къыхигъэкIыным зыкIи пылъыгъэп.

Станислав исэнэхьаткIэ агроном. Колхоз бригадэм иагрономэу IофшIэныр ригъэжьэгъагъ, совхозым иагроном шъхьаIэгъ ыкIи идиректорыгъ. Район администрацием испециалистыгъ. Непэ Теуцожь МТС-м ипащ.

— Сипщыкъоу Хъут Рэщыди игугъу къэсшIы сшIоигъу, — еIо Гощсымэ. — Сыд фэдэ чIыпIэ цIыфыр ифагъэми деIэн, зыкъуиубытэн, ыгъэдэхэн ылъэкIынэу ар щыт. Бэ IофшIапIэу зыIутыгъэр, сыд фагъэзагъэми щытхъу хэлъэу ыгъэцакIэу. Райисполком тхьаматэу бэрэ Iоф ышIагъ, къалэу Краснодар и Карасунскэ округ иадминистрацие иапэрэ ыкIи Краснодар имэр гуадзэу Iоф ышIагъ.

— Орырэ шъхьэгъусэмрэ шъуиунагъо изытет джы тыщыгъэгъуаз.

— ГухэкI нахь мышIэми, тыунэгъошхоп, — ымакъэ нахь Iэсагъэу еIо Гощсымэ. — Тхьэм къытитыгъэу тиIэр зы пшъашъэ. ТиеджапIэ дышъэ медалькIэ къыухыгъ, Краснодар дэт медакадемием щеджагъ, интернатурэри ординатурэри пэкIэкIыгъэх. Къуаджэу Пэнэжьыкъуае дэт сымэджэщым бэмышIэу IофшIэныр щыригъэжьагъ.

— Гощсым, илъэс 40-м къыкIоцI Iофэу пшIагъэм урыгушхонэу сыда къыпфихьыгъэр?

— ГушIуагъоу ащ хэзгъотагъэр бэ. Илъэс пчъагъэрэ езгъэджагъэхэр сэнэхьат зэрагъэгъотыгъэу IэнэтIэ зэфэшъхьафхэм аIутхэу зэрэслъэгъурэр сигушIуагъо. Езгъэджагъэхэм шIуфэс письмэхэу къысфатхыхэрэм сяджэмэ, гущыIэ дахэкIэ къысэгъэокIыхэмэ сэгушIо.

Гощсымэ иIофшIагъэхэри мыдэеу хагъэунэфыкIыгъэх. Народнэ гъэсэныгъэм иотличникыцIэ къыфаусыгъ, Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмкIэ изаслуженнэ IофышI, апшъэрэ категорие зиIэ кIэлэегъадж.

Джащ фэд ищыIэкIэ-псэукIэ Нэчэрэзые гурыт еджапIэм идиректор игодзэ бзылъфыгъэ лъэгъупхъэу гъэсэныгъэм иIоф къин илъэс 40-м ехъугъэу гъогу шIагъо щызыкIугъэ Хъут Гощсымэ. Тигуапэу тыфэлъаIо кIэлэегъаджэм и Илъэс псаунэгъэ пытэ иIэу рихьынэу, иунагъо ренэу гушIогъо кIопIэнэу.

ЛIЭХЪУСЭЖЪ Хьаджэрэтбый.

Сурэтым итыр: **Хъут Гощсым.**

Искусствэмрэ ныбжьыкIэхэмрэ

МУЗЫКЭР ЯЩЫIЭНЫГЪЭ ЩЫЩ

Темыр Кавказым имузыкант ныбжьыкIэхэм яшъолъыр зэнэкъокъу хэлэжьэщтхэм якъыхэхын фэгъэхьыгъэ зэIукIэгъухэр Адыгэ Республикэм щэкIох. Тирайонхэмрэ къалэхэмрэ искусствэхэмкIэ яеджапIэхэм якIэлэеджакIохэр Мыекъуапэ щызэнэкъокъугъэх.

Фортепианэм, скрипкэм, виолончелым зафэзыгъэсэрэ кIэлэеджакIохэр купищэу гощыгъагъэх. Илъэси 10-м нэс зыныбжьхэм, илъэс 13-м нэс ыкIи илъэс 16-м нэс зыныбжьхэм яухъазырыныгъэ къыщагъэлъэгъуагъ.

МузыкэмкIэ кIэлэгъэаджэу Чэтэо Иринэ кIэлэеджакIохэу Бэгъырэкъо Рузанэрэ Виктория Лукьянченкэмрэ гущыIэгъу афэхъугъ.

ИскусствэхэмкIэ Адыгэ республикэ колледжым фортепианэмкIэ иотделение ипащэу ГутIэ Саидэрэ искусствэхэмкIэ Адыгэ республикэ колледжым музыкальнэ Iэмэ-псымэхэм бзэпсхэмкIэ орэдышъохэр къягъэIогъэнхэмкIэ иотделение ипащэу Наталья Шаденковамрэ жюрим итхьаматэу щытыгъэх. Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэрэ АР-м культурэмрэ искусствэмрэкIэ иеджапIэхэм методикэмкIэ якабинетрэ я IX-рэ зэнэкъокъухэу зэхащагъэхэм нэбгырэ 30-м ехъу хэлэжьагъ. Фортепианэм пыщагъэхэр музыкант 25-рэ зэрэхъухэрэм уегъэгушIо. Классикэм хэхьэгъэ произведениехэр, АР-м икомпозитормэ аусыгъэхэр кIэлэеджакIомэ япрограммэ хагъэхьагъэх.

ИскусствэхэмкIэ Красногвардейскэ районым икIэлэцIыкIу еджапIэ Чэтэо Иринэ щырегъаджэх. Бэгъырэкъо Рузанэрэ Виктория Лукьянченкэмрэ фортепианэмкIэ произведениехэр къырагъаIох. КIэлэеджакIохэм музыкэр ашIогъэшIэгъон. Композитор цIэрыIохэу Бах, Лист, Черни, Шуман, нэмыкIхэми аусыгъэхэр ягъэджэн программэ хэтых. Адыгеим икомпозитор ныбжьыкIэхэу Хъупэ Муратрэ Гъот Аслъанрэ ятворчеств кIэлэеджакIохэр щыгъуазэх. Музыкэр сэнэхьат афэхъущтми ашIэгорэп. ЯшIэныгъэ хагъахъозэ, искусствэм ишъэфхэр зэрагъашIэх.

Хьатитэ Алинэ фортепианэм ехьылIэгъэ къэбархэр Екатерина Жученкэм къыфеIуатэх.

ИскусствэхэмкIэ кIэлэцIыкIу еджапIэу Тэхъутэмыкъуае дэтым Хьатитэ Алинэ икIэлэегъадж. Музыкэр ищыIэныгъэ щыщ хъугъэшъ, кIэлэеджакIо пэпчъ игушъхьэ кIуачIэ къызэриIэтыщтым пылъ. ГущыIэкIэ къыпфэмыIуатэрэр музыкэмкIэ цIыфмэ зэхябгъэшIыкIын плъэкIыщтэу Хьатитэ Алинэ елъытэ.

Екатерина Жученкэр я 6-рэ классым музыкэмкIэ щеджэ. 2009-рэ илъэсым Шъачэрэ Краснодаррэ ащыкIогъэ Дунэе зэнэкъокъухэм лауреат ащыхъугъ. Адыгеим икомпозиторхэм къахегъэщых Нэхэе Аслъанрэ КIыкI Хьисэрэ. Лъэпкъ гупшысэр музыкальнэ произведением зэрэщыпхыращырэр Екатеринэ шIогъэшIэгъон къодыеп. ИкIэлэегъаджэмэ къыраIорэр ыгу реубытэ. Тиансамблэ цIэрыIохэу «Ислъамыеимрэ» «Налмэсымрэ» Дунэе фестивальхэм зэрахэлажьэхэрэм, Москва, Краснодар, нэмыкIхэми концертхэр къазэращатыхэрэм ныбжьыкIэхэр арэгушхох. Искусствэм лъэпкъхэр зэрэзэфищэхэрэр щыIэныгъэм халъагъо.

Темыр Кавказым имузыкант ныбжьыкIэхэм якIэух зэнэкъокъухэу гъатхэм Мыекъуапэ щыкIощтхэм ахэлэжьэнэу Екатерина Жученкэм фитыныгъэ къыдихыгъ. Хьатитэ Алинэ къызэрэтиIуагъэмкIэ, апэрэ чIыпIэм икъыдэхын фэбэнэщтхэм Екатеринэ ащыщ.

Спортым щыцIэрыIохэр

«ДИНАМЭМ» ИТРЕНЕР ШЪХЬАI

Брянскэ командэу «Динамэм» итренер шъхьаIэу агъэнэфагъ Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерэу Ешыгоо Сэфэрбый. 2009-рэ илъэс ешIэгъум мыекъопэ «Зэкъошныгъэм» итренер шъхьаIэу ар щытыгъ.

2007-рэ илъэсым Ешыгоо Сэфэрбый «Динамо» Брянск итренер шъхьаIэу Iоф ышIагъ. Командэм Урысыем изэнэкъокъоу апэрэ купым щыкIорэм я 8-рэ чIыпIэр къыщыдихыгъ. Урысыем и Кубок фэбанэзэ, «Динамэр» финалныкъом нэсыгъагъ. Ащ фэшI командэм хэт футболистхэм «Урысыем спортымкIэ имастер» зыфиIорэ щытхъуцIэр къафаусыгъ.

Ешыгоо Сэфэрбый илъэситIо «Динамэм» итренер шъхьаIэу Iоф ышIэнэу зэзэгъыныгъэм кIэтхагъ. АР-м изаслуженнэ трнерэу С. Ешыгуаом игухэлъышIухэр къыдэхъунхэу, спортым щытхъоу щыфаIорэм Адыгеим щырыгушхонхэу тыфэлъаIо. Ешыгоо Сэфэрбый имэфэкI мафэ джырэблагъэ зэрэхигъэунэфыкIыгъэр тэшIэшъ, тигъэзэтеджэхэм ацIэкIэ тэри тыфэгушIо.

Сурэтым итыр: **Ешыгоо Сэфэрбый.**

НэкIубгъом итхэр зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

КIэлэцIыкIухэмрэ спорт бэнакIэхэмрэ

ДЗЮДОМ ЗЫФАГЪАСЭ

Мыекъопэ бэнэпIэ еджапIэм дзюдом зыщыфагъасэ Iэпэзэо Ислъам, Александр Пристяжнюк, Лафышъэ Сахьидэ. Илъэси 7 — 9-м ахэр итых, Олимпиадэ джэгунхэм, дунаим ыкIи Европэм ячемпионхэр Адыгеим зэрэщапIугъэхэр ашIэ.

СССР-м изаслуженнэ тренерэу, я XX-рэ лIэшIэгъум Урысыем дзюдомкIэ итренер анахь дэгъоу Кобл Якъубэ, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерэу Бастэ Сэлым, нэмыкI тренер-кIэлэегъаджэхэр кIэлэцIыкIумэ якъулайныгъэ зэрэхагъахъорэм лъэплъэх. Дзюдор спорт лъэпкъ къодыеу зэрэщымытыр, уипсауныгъэ зэригъэпытэрэр, уигулъытэ къызэриIэтырэр непэрэ кIэлэцIыкIухэм тIэкIу-тIэкIузэ агурагъаIо ашIоигъу.

Iэпэзэо Ислъами, Лафышъэ Сахьиди, Александр Пристяжнюки анахьыжъхэу бэнэпIэ алырэгъум зыщызыгъасэрэмэ акIырэплъых. КIэлэцIыкIухэм дзюдом хэхьэрэ дзынхэр узыIэпищэу къагъэлъагъох. Ислъамрэ Сахьидрэ зэрэзэбэнхэрэм теплъызэ, спортым кIуачIэр, къулайныгъэр зэрэщагъэфедэхэрэм тынаIэ тетыдзагъ. Александр Пристяжнюк иныбджэгъумэ ауж къинэрэп, дзюдом щыщ бэнакIэхэр Сахьиди Ислъами арегъэлъэгъух.

Спортым зэфищэгъэ кIэлэцIыкIухэр дунаим ичемпион хъунхэкIи пшIэхэнэп. Кобл Якъубэ къызэрэтиIуагъэу, яцIыкIугъом къыщегъэжьагъэу бэнакIэм фэбгъэсэнхэр нахьышIу. Ягъэрет къымыхьыпэми, алъэгъурэр псынкIэу агу раубытэ.

Мыекъопэ бэнэпIэ еджапIэм зиужьыжьыным фэшI ны-тыхэмрэ тренерхэмрэ зэпхыныгъэу зэдыряIэм имэхьанэ цIыкIоп. Ари къыдалъытэзэ, Iоф зэрашIэрэм къытегущыIагъ Бастэ Сэлымэ. БэнэкIо цIыкIухэр алъэ пытэу теуцонхэу, спортышхом медальхэр къыщахьынэу тафэлъэIуагъ. Мэзаем и 12 — 13-м Темыр Кавказым дзюдомкIэ изэнэкъокъухэр Мыекъуапэ щыкIощтых. Ащ фэдэ зэIукIэгъухэм кIэлэцIыкIухэр яплъыхэзэ, яшIэныгъэ хагъэхъощт.

Сурэтым итхэр: **дзюдомкIэ бэнэкIо цIыкIухэу Iэпэзэо Ислъам, Александр Пристяжнюк, Лафышъэ Сахьид.**